
katsaus

Kansanvallasta kansalaisvaltaan

Kulttuuri voimistuvien epäluulojen paineessa

Onko piristeille ja hormonien käytölle perusteita urheilussa?

Apokalyptiset ratsastajat

Ruumiin ilot ja pelot miehen seksuaalisuudessa

Syvyyspsykologia vai korkeuspsykologia

Kriittinen korkeakoulu kritiikin kohteena

KRIITTINEN
KORKEAKOULU

4 · 1984

12. (24.) vuosikerta
Kuusi numeroa vuodessa.

Julkaisija
Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Toimisto
Merittullink. 9 A 15, 00170 Helsinki
ma-pe klo 9-16. P. 661 925

Toimittajat
Kari E. Turunen, päätoimittaja
Asta Haapalainen
Sini Piippo
Kaarina Vartia

Tilausmaksu
vuodelle 1984 60 mk
ps-tili 715 56-0

Irtotumerot
ä 12 mk mm. Akateeminen kirjakauppa, Suomalainen
Kirjakauppa, Porthanian paperikauppa, Kasvisravintola ja
Suomen Luonnonsuojelun Tuki ja Kriittisen korkeakoulun
toimisto

Kriittinen Korkeakoulu
on sitoutumaton, opetusministeriön tukema,
avoimen yliopiston ideaa toteuttava kulttuurikeskus.
Se on perustettu vuonna 1968.

Kriittinen korkeakoulu pyrkii
— tarjoamaan tietoja ja virikkeitä kaikille,
jotka ovat kiinnostuneita aikamme ongelmista,
— järjestämään kiinnostuneille mahdollisuuksia
itsensä ja ympäristönsä kehittämiseen,
— edistämään sellaisen tiedon syntymistä ja kehittymistä,
joka antaa uusia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen
sekä
— tarjoamaan mahdollisuuksia eri aatteiden, oppien ja
mielipiteiden kohtaamiselle.

Sihteeristö:
Antti-Veikko Perheentupa
— toiminnan yleinen suunnittelu

Markku Graae
Marti Tuomola
— inhimillisen kasvun seminaari
ja ohjelman suunnittelu

Kari E. Turunen
— tutkijayhteisö

Asta Haapalainen
Terttu Lemström
— toimisto

Kriittisen korkeakoulun rinnakkaisorganisaationa
toimii Sosiaalipedagogiikan säätiön ylläpitämä
Sosiaalipedagoginen keskus.

Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistys ry:n jäseneksi
voi liittyä maksamalla jäsenmaksun 30 mk tai
ainaisjäsenmaksun 300 mk ps-tilille 715 56-0.

SISÄLTÖ:

KARI E. TURUNEN Kansanvallasta kansalaisvaltaan	3
ANTTI-VEIKKO PERHEENTUPA Kulttuuri voimistuvien epäluulojen paineessa	6
PAAVO SEPPÄNEN Onko piristeille ja hormonien käytölle urheilussa perusteita?	11
ESA SIRONEN Apokalyptiset ratsastajat	17
MARTTI LINDQVIST Ruumiin ilot ja pelot miehen seksuaalisuudessa	20
ARVI TUOMI Syvyyspsykologia vai korkeuspsykologia	23
KARI E. TURUNEN Kriittinen korkeakoulu kritiikin kohteena	28

Kansanvallasta kansalaisvaltaan

Olemme sekä ylpeitä kansanvallasta että totuneita kansanvaltaan. Puoluekentän laidas- ta laitaa vannotaan kansanvallan nimeen. Kansanvallan käsitteellä ei nykyään kuitenkaan ole sellaista hohtoa kuin joi- nakin menneinä vuosikymmeninä. Ehkä kansa tunsi menneisyydessä, että valta oli heidän käsissään. Kansanvalta eli vielä silloin kuin sädekehässä. Siihen liittyi myös tietty juurtuminen kotiseutuun.

Kansanvallan tila on muuttunut. Ei olla aivan varmoja siitä, onko kansanvaltaa olemassa. Mieleen on hiipinyt tunteja siitä, että ehkä jossain on tapahtunut jokin väärennös. Onko kansan käsistä karannut määräämisvalta? Olisiko se karannut paremmintietäville? Yhteiskuntahan on muuttunut niin ”monimutkaiseksi”. Eikö kansa pysty seuraamaan perässä?

Ehkä valta ei ollut kansalla menneisyydessäkään, ainakaan missään kovin yksiselitteisessä mielessä. Mutta olennaista oli, että niin saatettiin kokea, vaikka yksittäisillä tapauksilla voitaisiinkin todistaa päinvastais- ta. Ilmapiiri oli sellainen, että kansanvallan gloriata kunnioitettiin ja tapahtumat ohjau- tuivat kansan tahdon (vrt. Rousseau) suun- nassa. Tärkeä totuus selittää kokemuksen: ”Niin on, jos siitä näyttää”. Kansanvaltaa oli, koska niin koettiin.

Kansanvallasta tosin puhuvat yhä kaikki. Sen verran gloriata kansanvallalla vielä on. Vaikka kansanvallan imago olisikin kuivettu- nut ja byrokratisoitunut, ei sitä vielä uskalle- ta loukata. Pelottavaa onkin, että sitä saatet- taisiin julkisesti ruveta hyljeksimään. Se voisi johtaa vallananastukseen. Tästäkin on ollut

merkkejä esim. ydinenergiakeskustelussa. Jos nyt kuitenkin kansanvallan käsite hiipuu, on tämä riski olemassa. Kuka tai mikä on kuihduttanut kansanvallan glorian niin, että se enää vain heikentyneenä peikkona pelottelee vallanhaluisia?

Kansanvalta ei suinkaan ole kuollut, vaika sen sädekehä on haalistunut. Jos kansan- vallalla tarkoitetaan toimivaa parlamentaris- mia, on kansanvaltaa yhä olemassa. Muo- doiltaan samanlaisena kuin ennenkin. Liki- main kaikki poliittiset piirit haluavatkin ym- märtää kansanvallalla nimenomaan parla- mentarismia. Jotkut tosin ajattelevat, että kansanvaltaa on se, kun ns. valtio omistaa tuotantovälineet ja työväenluokan etujen aja- jat johtavat valtiokoneistoa. Voidaan kuiten- kin kysyä, kokeeko kansa tällöin olevansa vallassa, ts. miltä se näyttää?

Äkkiä ajatellen ei tunnu olevan löydettä- vissä uskottavaa vaihtoehtoa sille kansanval- lalle, jonka nähdään toteutuvan parlamenta- rismina. Kuitenkin huolestuttavia ovat tun- not siitä, että kansanvallan gloria, ethos, hen- kinen paino, mieliä liikuttava energia on eh- tymässä. Se mahdollistaa hiipivän, kenen- kään tahtomattoman vallan muodostumisen, mitä Orwell niin nerokkaasti ennako- i.

Kansanedustajillakin oli ennen gloriansa, joka otettiin vakavasti. Kansalainen koki ny- kyistä selvemmin, että hänellä oli edustajia, jotka jollain tavalla olivat hänen asiallaan. Kokeeko kansalainen nyt, että hänellä on edustajia? Kuinka todellista kansanedustus sitten lieneekin ollut menneisyydessä, niin sii- hen liittyi tiettyä henkisesti kantavaa paatos- ta. Nyt kansanedustajat ovat kuin epämää-

raisissa töissään painiskelevia muita kansalaisia. Kansanedustajan henkilökohtaiset ominaisuudet voivat olla mittavat, mutta kansalaisten silmissä kansanedustajat saattavat tuntua silti täysin ominaispainottomilta, joskus suorastaan pelleiltä. On syytä ihmetellä, miksi näin on.

On sanottu, että elämme populististen kansanliikkeiden aikaa. Ovatko ne merkkejä siitä, että kansanvallan elämystä yhä kaivataan. Onko esim. vennamolaisuus merkki siitä, että kansa kaipaa vallan kokemusta. Aika on kuitenkin kulkenut eteenpäin ja kansanvaltaa koetaan enää vain näin primitiivisissä tunnoissa. Vain "unohdettu kansa", modernin yhteiskunnan syrjäisimmät rippeet hehkuvat vielä kansanvallan tunnossa. Onko kaikki kuitenkin vain suurta näytelmää? Onko ehkä aavistettu oikein vielä jossain hiipuvan kansanvallan kaipuu ja sitä häikäilemättömästi käytetty ideattomaan toimintaan.

Suuri osa "kansasta" lienee jo kulkenut kohti kokemusta siitä, ettei se halua kenenkään edustavan itseään. Moni voinee jo hyvin rehellisesti sanoa, että en halua, että kukaan edustaa minua, koska edustan itse itseäni. Voisiko tämä merkitä kaipuuta kohti suoraa demokratiaa tai ihmisen perimmäistä kaipausta ehdottomasta vapaudesta? Yhä monimutkaistuvassa ja "hyvän järjestyksen" yhteiskunnassa hätäntyneenä joutuu kysymään, kuinka sitten ratkaisut "yhteisistä asioista" tehdään, jos ei voida kokea kenenkään toisen aidosti edustavan itseään. Parlamentarismihan tuntuu takaavan ainakin jonkinlaisen tasapuolisuuden.

Parlamentarismista ei voitane luopua ainaakaan yhtäkkiä, koska ei voi kuvitella muutaakaan, joka tyydyttäisi yleistä käsitystä. Ehkä parlamentarismissa ei ole mitään vikaa, vaan kysymys on siitä, että henki on jotenkin pilaantunut, kansanvallan henki erityisesti.

Olemme nykyään kovin järkeviä ja rationaalisia. Siksi emme ehkä ole aina ymmärtäneet, että ihmisen toimintaan vaikuttaa varsin ratkaisevasti yleinen henki, ilmapiiri ja elämyskenttä. Usein, kun ilmeisesti hyvää tarkoittavasti säädellään tarkoin jonkin elämäntilanteen toimintaa, voidaan pilata siellä vallinnut kulttuuri. Näin aivan ilmeisesti tapahtui koululaitoksen kohdalla. Olisiko myös MTK:n ja ympäristöministeriön välisessä kahinassa kysymys siitä, että ympäristöministerin urheilullisen reipas hahmo tuntuu uhkaavan sitä mullantuoksuisen isän-

nän juurevaa henkistä ilmapiiriä, missä tähän asti on toimittu? Lainsäädännön puhdas teknokraattisuus, todellisuuden hallitukseksi ja läpinäkyväksi saattaminen voivat puristaa ulos halun toimia aktiivisesti, persoonallisesti eläviksi koetuista ideoista käsin.

Miten voisimme sitten välttää sen salakavalan hiipivän vallan kouristuksen, joka tuntuu tuhoavan omaehtoisen toiminnallisuuden, kulttuurisen ilmapiirin? Miten tavoitettaisiin uudestaan kansanvallan toimiva sisältö? Ei voida palata vanhaan, vaan on siirryttävä uuteen. Kansanvallalla ei enää voi olla sellaista sisäisen innostuksen ja pilvenomaisen ethoksen laatua kuin sillä oli aikaisemmin.

Meidän onkin siirryttävä kansanvallasta kansalaisvaltaan, kansanvallan nykyaikaiseen sisältöön. Mitä tarkoittaa, että kansalainen haluaa edustaa vain itseään? Yksinkertaisesti sanottuna sitä, että kansalainen haluaa hoitaa itse omat asiansa. Puuroutunut poliittinen ajattelumme muuttaa tällöin helposti tuon väitteen näkemykseksi: "Hoita koon kukin omat asiansa!" Tämä halutaan siten tulkita sosiaalipolitiikan vastaisesti. Näin ei kuitenkaan ole. Kehitettäköön sosiaalipolitiikkaa entisestään, entistä paremmaksi, jotta ainakin toimeentulon erot tasotuisivat. Voimme kuitenkin pyrkiä asioita hallitessamme siihen, että ihmiset toimivat kaikkialla, niin sosiaalipolitiikassakin, elävästi koetuista ideoista käsin. Niin syntyy elämää ja toimintaa ylläpitävää kulttuuria. Kulttuurista on juuri nyt ankara pula ja siksi valta vain tiivistyy.

Talouselämäältä ei ole meidän maassamme vielä uskallettu riistää mahdollisuutta toimia tarpeelliseksi koetusta ideasta käsin. Hyvin harvassa ovat jo nykyään ne puolueet, jotka täysin tukahduttaisivat yksityisyritysläisyyden. Kauas vasemmalle on levinnyt kunnioitus yksityisistä ideoista lähtevän toiminnan tehokkuuteen — unohtamatta puhtaan kapitalismin varjopuoliakaan.

Yhteiskunnan pitkäjänteisen säilymisen kannalta saattaa kuitenkin kulttuurielämän vapaus olla ratkaisevampaa kuin talouselämän ristiriitoja synnyttävä vapaus. Kulttuurielämässä elämäntilanteiden osakulttuurien nujertaminen onkin ollut kaikista näkyvintä. Erityisesti koululaitoksen aisoihinpano on vakava kulttuurinen takaisku suomalaiselle yhteiskunnalle. Kasvatuskulttuuri nujerrettiin. Muualla kulttuurielämässä nyt julkisuudessa

saavutetut voitot ovat vain jälkikaikua menneisyyden idearikkaasta ja omaehtoisesta työstä.

Olipa siis kysymys lainsäädännöstä tai muusta taloudellisesta ohjailusta, olisi käännettävä katse ihmisten omaehtoiseen ideoiden muodostukseen ja tuettava sitä. Taloudellinen tuki on usein valtion kannalta välttämätön, koska nykyaikana on vaikea saada muualta rahoitusta. Kasvatusjärjestelmään ja muihin kulttuurilaitoksiin olisi pyrittävä palauttamaan kulttuuria luova ilmapiiri sallimalla erilaisten polttaviksi koettujen ideoiden kehittämistä.

Valtio alkoon koskaan ottako erityisesti kulttuurielämän alueella hoitaakseen asioita, jotka kansalaiset ehkä haluavat itse hoitaa ja järjestää. Näin palautuu luova ideoiden muo-

dostus elämän eri sektoreille, vaikkapa sosiaalitoimeen. Valtio pyrkiköön vain tukemaan toiminnallaan lainsäädännöllisesti ja taloudellisesti ideoiden varaan perustuvaa toimintaa. Inhimillinen toiminta on kantavaa ja rikasta vain, kun sen koetaan lähtevän persoonallisesti koetusta oivalluksesta tai välttämättömyydestä.

Jos kansanedustajat pyrkisivät erityisesti haistelemaan ilmaa löytääkseen luovia ideoita tukeakseen niitä, he ehkä saavuttaisivat takaisin kansanedustajan kunniansa. Kansanedustajan ei tule edustaa vain usein ideattomaksi käynnyttä puoluettaan, vaan kansalaisten tärkeiksi kokemia ideoita. Näin kansanedustajasta voi tulla kansalaisen (kansan) edustaja.

KET

Antti-Veikko Perheentupa:

Kulttuuri voimistuvien epäluulojen paineessa

Monitahoinen luottamuskriisi

Suomalaista keskustelua ja lehdistöä on kuluneen kesän ajan hallinnut neljä teemaa. Kullakin teemalla on konkreettinen taustatapahtumansa, josta kysymys on lähtenyt laajentumaan. Ajallisesti näistä tapahtumista ensimmäinen oli tapaus Paavola eli kaupunginjohtaja Pekka Paavolan erityislaatuinen tapa hoitaa verenpainetautiaan. Sen kilpailijaksi nousi nopeasti tapaus Riitta Kauppinen eli niin vaikeasta psyykkisestä häiriöstä epäilty lääkäri, että hänet haettiin pakkohoitoon kesken vastaanoton. Seuraava oli tapaus Haavikko, jonka mainitseminen tässä yhteydessä saat-
taa tuntua oudolta. Kysymys on kuninkaasta, toisin sanoen Paavo Haavikon ja Aulis Sallisen uuden oopperan kantaesityksestä Savonlinnan oopperajuhlilla ja tästä aiheutuneet ristiriitaiset tunteet. Neljäs teema on tietenkin Martti Vainio eli kysymys urheilun kaksinaismoraalista.

Yhdistävänä tekijänä näissä kaikissa on luottamuksen ongelma. Yksityinen kansalainen on joutunut yhä polttavammin kysymään, mihin oikeastaan tässä yhteiskun-

nassa voi luottaa. Tapaukset ovat erillisiä eivätkä sinänsä vaadi yhdistämistä. Mutta kokemuksen tasolla niitä ei voi pitää erossa. Olennaista on, ettei syntyviä epäilyjä missään näissä kysymyksissä voi rajoittaa vain joihinkin henkilöihin. Epäilyksenalaiseksi joutuvat keskeiset yhteiskunnalliset instituutiot. Kun näin tapahtuu samanlaisesti useissa kohdin, ovat vaikutukset yleiseen mielipiteeseen vaikeasti ennakoitavissa.

Poliitikot ovat tähän asti olleet se kätevä kohderyhmä, johon kansalaisten epäluuloisuus on voinut sijoittua. Tämä tunteiden kanava on toiminut kohtuullisen hyvin, kun vanhojen liian rasittuneiksi muodostuneitten nimien tilalle on jatkuvasti noussut uusia. Tilanne muuttuu toisenlaiseksi, kun yksityisten epäiltyjen asemaan asettuu koko järjestelmä. Tällaisesta on selvästi kysymys tapaus Paavolan kohdalla. Järjestelmä osoittautui kykenemättömäksi tekemään luottamusta palauttavia ratkaisuja.

Riitta Kauppinen tapauksen vaarallisuus johtuu osittain siitä, ettei sitä ole palautettavissa poliittiseen taustaan. Siinä suurta arvonnantoa nauttiva lääkärien ammatti-

kunta asettui — ehkä ensimmäistä kertaa julkisesti — jyrkästi eri kannoille. Toimenpiteen kohteena oli lisäksi tämän ammattikunnan jäsen. Yksityisen kansalaisen kannalta tällainen ilmiö merkitsee väistämättä oman turvallisuudentunteen heikkenemistä.

Turvallisuuskysymys tässä tapauksessa ei rajoitu ainoastaan melisairaanhoidon alueelle. On noussut myös epäilyjä siitä, toimivatko viranomaiset vastuullisesti suojellessaan ihmisten elinympäristöä vaaralliselta saastuttamiselta. Kysymys on erittäin keskeisestä ja monitahoisesta turvallisuongelmasta, jonka piirissä epäluottamuksen kasvu tuottaa vaikeasti hahmotettavia ongelmia.

Tuskin täysin väärässä ovat ne toistaiseksi kuitenkin suhteellisen harvalukuiset henkilöt, jotka näkevät dopingissa nuorison ja sitä tietä koko kansakunnan terveyttä uhkaavan vaaran. Tätä vaaraa on kuitenkin vaikea myöntää. Urheilu on muodostunut tärkeäksi osaksi kansallista identiteettiä. Urheilun leimautuminen epäpuhtaaksi toiminnaksi vaarantaa sen keinon, jonka kautta varsin suuri osa suomalaisia on opinut ylläpitämään kansallista omanarvon tunnettaan. Syyllisten etsiminen tässä tilanteessa on varsin ymmärrettävää.

Mitä tekemistä Haavikolla ja Sallisella on tässä seurassa? Totta on, ettei taiteilla ole yleisen käsityksen mukaan läheskään samanlaista osuutta suomalaisen identiteetissä kuin urheilulla. Taiteellisten skandaalien ei siksi myöskään koeta uhkaavan yhteistä turvallisuuttamme. Tässä saattaa kuitenkin osittain olla kysymys näköharhasta. Aikataulut ovat nimittäin kovin erilaisia. Urheilussa vuosi ilman merkittäviä tuloksia on katastrofi, kun sen sijaan taiteessa uudet merkittävät ilmiöt saattavat viipyä vuosikausia. Taiteen etääntyminen ihmisen kokemusmaailmasta on ehkä kuitenkin suurempi uhka, kuin mitä olemme valmiit myöntämään. Tältä pohjalta katsoen Haavikkoa voi pitää todella vaarallisena ilmiönä.

Laajoihin kansanosiin kosketuksen saanut taide on viime vuosikymmenien ehkä tärkeimpiä kehityspiirteitä suomalaisessa kulttuurissa. Suosituksi muodostuneen oopperataiteen ohella voidaan vastaavia ilmiöitä löytää kirjallisuudesta (esim. Kalle Päätalo) tai kuvaamataiteesta (esim. Reidar Särestöniemi). Tältä pohjalta voidaan

esittää sellainen oletamus, että hitaasti muuttuva kansallinen identiteetti on vähitellen siirtymässä toisenlaiselle, pitkäjänteisemmin kantavalla pohjalle.

Haavikko ja Sallinen ovat olleet rakentamassa tätä aaltoa. Mutta he myös ratsastavat sen harjalla. Kun he luovat oopperan, jonka pitäisi edustaa suomalaisten itselleen löytämää uutta taidemuotoa ulkomailla, heihin asetetaan erityisiä identiteettitodetuksia. Kun tulos sitten onkin voimakkaasti kirjoittajansa älyllisyyttä korostava ja etäisyyttä katsojiin rakentava, on vaikeata kokea näiden odotusten täyttyvän. On syntynyt epäilyjä, joita ei uskalla sanoa ääneen kaiken hymistuksen keskellä, mutta joiden kanssa toisaalta on vaikea tulla toimeen.

Luottamus on kokemus

Keskinäinen luottamus on jokaisen yhteisön samoin kuin yhteiskunnankin toimintakyvyn perusedellytys. Mutta samalla se on jotakin määrittelemätöntä. Koskaan ei voi olla täydellistä luottamusta, sillä juuri tämä tilanne olisi luottamuksen pahin vaara. Täydellistä luottamusta käytetään nimittäin aina väärin. Siksi luottamusta voi paremminkin kuvata tahdon suunnaksi kuin miksikään tulokseksi. Se on jatkuvaa pyrkimystä tilanteeseen, jota ei koskaan saavuteta.

Luottamusta voi kuvata myös paradoksiksi. Luottamuksen ylläpitämiseen tarvitaan aina epäluottamusta. Ehkä parhaimman esimerkin tästä antaa tilintarkastusinstituutio. Tilintarkastuksen voi nähdä epäluottamuksen ruumiillistumana. Kehenkään julkisten varojen käyttäjään ei saa luottaa niin paljon, ettei hänen rahankäyttöään tutkittaisi. Samaa tavoitteeseen tähtää politiikassa vaalien järjestäminen. Tarkoituksena on määrääjain tutkia poliittisten luottamusmiesten luottamuksen jatkumista. Usein vain näyttää siltä, ettei tätä luottamuksen säilyttämiseksi välttämätöntä epäluottamusta jakseta mieltää. Se saatetaan kokea jopa henkilökohtaisena loukkauksena. Lopputuloksena tällaisesta kehityksestä on aina luottamuskriisi.

Kun epäluottamuksen tärkeyttä ei ymmärretä, vaaditaan luottamuksen jatkamista niin kauan kuin päinvastaiselle on olemassa pitävät todisteet. Tällaista kantaa ovat viime aikoina edustaneet esimerkiksi Tampereen kaupunginkanslian juristit. Siinä näyttää kaksi asiaa sekaantuvan pahasti. Kun tuo-

mioistuin langettaa rangaistuksia esitettyjen syytösten perusteella, on tietysti oikeusturvan kannalta välttämätöntä, että syytösten takana on muutakin kuin vain tuntuma syytetyn epäluotettavuudesta. Mutta kun poliitikolle tai poliittisesti valitulle virkamiehelle annetaan suuri valta toimia muiden ihmisten puolesta, on mieletöntä vaatia hänelle oikeutta säilyttää asemaansa silloinkin, kun yleinen kokemus hänen toimistaan on synnyttänyt ilmeisen epäluottamuksen ilmapiiirin.

Tampereen kaupungin juristien antaman esimerkin pohjalta päästään kiinni asian syvempään ulottuvuuteen. Yhteiskunnallisessa toiminnassa on osapuoli, joka on oppinut vaatimaan itselleen oikeutta asettua kaikkien epäilysten ulkopuolelle. Tämä osapuoli on akateemisesti vahvistettu tieto. Tarkemmin sanoen kysymys on asiantuntijainstituutiosta, jolle todellinen valta yhteiskunnassa on yhä suuremmassa määrin luistanut. Tämän vallan luonteeseen ei kuulu kysellä omaa oikeutustaan. Siksi on johdonmukaista, että kehitys on johtanut ja johtamassa vaikeaan luottamus kriisiin.

Ehdoton asiantuntemus edellyttää ehdottoman tiedon mahdollisuutta. Tällaisen tiedon myytti hallitsee yhteiskuntaa laajalti. Esimerkin voi ottaa vaikkapa juridiikan alalta. Uskotaan, että kun terveet ihmiset soveltavat lakeja tuomioistuimissa ja hallinnossa, he toimivat yhdensuuntaisesti lakien määräämällä tavalla. Henkilökohtaisten asenteiden ja tunteiden vaikutusta ei pidetä olennaisena. Ainakaan niiden eliminoimiseksi ei ole tehty mitään merkittävää. Todellisuus on kuitenkin aivan toisenlainen.

Asiantuntemus tarkoittaa yleensä tiettyjen mielipiteitten kohoamista hallitsevaan asemaan. Perustana ei ole vaan tieto vaan myös joidenkin asemien hallussa pitäminen. Tätä tilannetta ei toki voida eikä ole syytäkään kokonaan muuttaa. On välttämätöntä, että asemiin liittyviä mielipiteitä kunnioitetaan jatkossakin. Aseman taustalla yleensä on huomattava kokemus. Mutta vahinko tapahtuu silloin, kun asiantuntijamielipiteet jätetään systemaattisen epäilyn ulkopuolelle eli kun ne korotetaan ehdottomiksi totuuksiksi.

Se mikä koskee juridiikkaa, koskee samalla tavoin myös lääkitäitaitoa ja -tietoa. Ilmeisesti teknisen osaamisen valtava kehitys on hämärtänyt sen tosiasian, ettei lääketiede koskaan voi saavuttaa ihmisen kokonaisuuden täydellistä ymmärtämystä. Mitä radikaalemmin lääketiede toimii, sitä suurempi on

vaara, että se asettuu yksipuolisesti osittais-tiedon pohjalle ihmisen ja elämän kokonaisuuden hahmottamispyrkimystä laiminlyöden. Erityisen selvänä tämä problematiikka näkyy psykiatriassa, jossa teknisen osaamisen rakentama linnoitus tosin on paljon muita lääketieteen aloja heikompi. Esimerkiksi Riitta Kauppinen tapauksessa on vaikea välttää sellaista johtopäätöstä, että järjestelmä toimi vähintään yhtä vainoharhaisesti kuin tämä yksityinen lääkäri. Jos näin on, ei liene epäilystä siitä, kumman vainoharha on vaarallisempi.

Doping-problematiikassa voi tuntua perusteettomalta puhua asiantuntijamyytin taakse piiloutuvasta vallasta. Huippu-urheilu ei kuitenkaan enää pitkään aikaan ole ollut viatonta harrastustoimintaa vaan voimakkaasti erikoistunutta ammattilaisuutta, jonka tehtävänä on huolehtia kansainvälisestä urheilumene-
styksestä ja sitä kautta ylläpidettävästä urheilukansan identiteetistä. Tämä asiantuntemus on kuvitellut voivansa parhaiten arvioida sen, mitä keinoja käytetään tulosten saavuttamiseen. Vain tulokset ovat se objektiivinen mitta, jolla asiantuntemuksen pätevyys todistetaan.

Paavo Haavikon kohdalla ei tarvitse lähteä tätä kysymystä ulkoisesti miettimään. Hän on itse kirjoittanut oman sairaskertomuksensa kuningas-oopperan tekstiin. Englanti jäätyy älyllisyyteensä, inhimillisyyden kuolemaan. Sen elämä saa kaikenlaisia kummallisia vääristyneitä muotoja. Kuningas kaipaa Pariisiin, joka on aina ollut inhimillisen kokemuksen symboli. Mutta hän ei pääse irti kuninkuudestaan, vaan hänen täytyy lähteä liikkeelle sotajoukon kanssa. Tuloksena ei ole elämän uusiutuminen, vaan joukko erilaisia onnettomuuksia, joista kansa maksaa hinnan. Matka ei pääty koskaan eikä kuninkaan nimi ole tärkeä. Kysymys on ihmisen loputtomasta epätoivoisesta yrityksestä hallita älyllään sitä, minkä voi saavuttaa vain sydämel-
lään.

Kun sanon, että tämä on Haavikon oma sairaskertomus, tarkoitan myös sitä, että hän on viemässä suomalaista taidetta älyllisyyden vangiksi. Kuningas-oopperan libretto ei am-
menna mitään suomalaisuuden syvistä kokemuksellisista lähteistä. Se on yksinomaan älyllisyyden tuotetta. Sellaisena sillä tietysti on oikeutuksensa kunhan se ei yritä kaapata haltuunsa aluetta, jolla nimenomaan mahtava kokemuksellisuus on synnyttänyt jotakin merkittävää uutta. Tällaisen kokemukselli-

suuden voi aistia hyvin esimerkiksi Kokkosen Viimeisissä kiusauksissa. Haavikko todistaa omalla tekstillään, ettei hän voi koskaan päästä Pariisiin.

Yhdistävistä ja hajoittavista vainoharhoista

Sairaalloisen vainoharhaisuuden ja terveen epäilyn välillä on tuskin vedettävissä mitään selkeää rajaa. Kaikki merkittävä uusi joutuu lähtemään siitä, että voimassa oleva vanha ajattelu asetetaan kyseenalaiseksi. Mitä enemmän tähän vanhaan ajatteluun sitoutuu yhteiskunnallista valtaa, sitä helpommin uusi koetaan epäterveeksi uhkaksi, jota on hoidettava sairautena. Tuskin on perusteetonta väittää, että vallankäyttöön aina sisältyy josakin määrin paranoidisuutta. Tämän paranoian sisäistävät ne, joiden on syytä samais-tua valtaan. Toisin sanoen kysymys on kollektiivisesta paranoiasta.

Tämän hetken yhteiskunnassa on paljon kollektiivisen paranoian muotoja. Sille rakentuu koko puoluelaitos. Samoin sen ajattelutavan edustajat, joka pitää valtaa yliopistoissa ja tieteellisissä yhteisöissä, osoittavat hyvin selviä vainoharhan piirteitä suhteessaan toisenlaiseen ajatteluun.

Eräs raja näyttää ilmeiseltä. Sairaudeksi leimataan useimmiten sellainen vainoharhaisuus, jonka pohjalta henkilö ei liity toisiin ihmisiin vaan jää yksin. Myös yksilön omalta kannalta tällainen tilanne on hyvin raskas. Sen sijaan yhteisöllinen vainoharha on usein helpottava tekijä, koska se auttaa liittymistä. Kysymys saattaa olla uskonnollisesta, poliittisesta tai muuten maailmankatsomuksellisesta yhteisöstä, joka saa käyttövoimansa jäsentensä paranoidisista tarpeista. Siten näyttää mahdolliselta perustellusti väittää, että paranoiaksi leimatussa sairaudessa primaarista on liittymättömyys eikä vainoharhaisuus.

Myös yhteisöllisesti vainoharhaisuus on usein voimakas muutoksia toteuttava ja kehitystä eteenpäin vievä voima. Tämä edellyttää kuitenkin, että erilaiset kollektiiviset paranoiat pitävät toisensa tasapainossa eikä mikään saa liian suurta valtaa. Toinen ilmeinen edellytys on se, että odotusten suuntaisella kehityksellä yleensä on jatkumisen mahdollisuuksia. Jos sen sijaan tilanne ei tarjoa yhteisön paranoian pohjalta syntyville ryhmille mitään myönteisen toiminnan mahdollisuuksia, ajaututaan helposti kriisiin, jonka ratkaisuksi etsitään riittävän konkreettisia syyllisiä.

Tällaisessa tilanteessa yhteiskuntarauha saat-taa vaarantua.

Mieleeni tulee tilaisuus, jossa käsiteltiin pi-risteiden käyttöä urheilueettisenä kysymyksenä. Paikalla ollut aktiiviurheilija ilmaisi oma-na tunteenaan, että urheilijoista ollaan tekemässä eräänlaisia pahantekijöitä. Tällaista roolia ei kukaan ota kantaakseen ainakaan silloin, kun tietää voimakkaasti ponnistelleensa täyttääkseen oman tehtävänsä huippu-urheilijana kansainvälisillä kilpакentillä. Syyn täytyy olla jossakin muualla. Syylliseksi joutuvat helposti ne, jotka asettavat epämiel-lyttäviä kysymyksiä.

Toinen vaihtoehto on se, että urheilijat et-sivät syyllisiä omasta keskuudestaan. On luonnollista että tällaista pyritään äärimmäisen pitkälle varomaan, koska se merkitsisi voimakasta yhteenkuuluvuuden tunnetta ko-kevan joukon sisäistä hajaannusta. Jos urhei-lijan on pakko epäillä toista urheilijaa epärei-lusta menettelystä, silloin koko toiminnan pe-rusteet ovat vaarassa. Epäluulot on voitava kohdistaa oman joukon ulkopuolelle. Tämä on sitä välttämättömämpää, mitä vaikeam-malta kohdattava kriisi näyttää.

Koko nykyinen yhteiskunta on tietystä mielessä samassa tilanteessa kuin urheilu. Ai-kaisempi eettinen perusta on yhä selvemmin syrjäytetty. Tilalle on tullut tieto ja tekninen osaaminen. Niiden mukana on siirrytty toi-senlaiseen vallankäyttöön, jonka luotetta-vuus nyt on yhä ilmeisemmin käymässä ky-seenalaiseksi. Tällaista syvää luottamuskriisiä voidaan tuskin käydä läpi ilman, että vaikeat paranoidiset voimat pääsevät vaikuttamaan. Vanha ratkaisumalli on tällaisessa tilanteessa ollut ulkoisen vihollisen etsiminen ja koko vainoharhan voiman kääntäminen sitä vas-taan. Tämä onnistui aikanaan natsi-Saksan syntyessä. Sitä yritettiin viimeksi Argentiinas-sa mutta heikoin tuloksin. Suomen nykyti-lanteessa tällaisella vaihtoehdolla ei onneksi liene mitään toteutumisen edellytyksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteiskunnallisen kriisin edistyessä paranoidiset voimat eivät tule toi-mimaan yhdistävinä vaan hajoittavina teki-jöinä. Tulee olemaan yhä vaikeampi säilyttää jonkinlaista hallittua yhteiskuntapolitiikkaa ja uskoa edustuksellisen järjestelmän mah-dollisuuksiin.

Epäluottamuksen tulevaisuus

Keskeinen kysymys yhteiskuntakehityksessä

saattaa olla se, voiko epäluottamus kanavoitua tavalla, joka ei revi vaan rakentaa. Vallitsevalle byrokraattis-teknohraattiselle ajattelulle tällaista mahdollisuutta tuskin on. Silti siihen saattaa olla perusteltua uskoa. Ratkaisevaksi ehkä muodostuu se, kykenevätkö ihmiset käyttämään tyytymättömyyttään luovana voimana ja annetaanko tämän voiman toteutumiselle tilaa. Jos vastaus tähän kysymykseen on kielteinen, lieene väistämätöntä, että tyytymättömyys vähitellen koostuu joukkoliikkeiksi. Niiden toiminnalle luonteenomaista on johtajavaltaisuus ja ennakoimattomuus.

Vihreän poliittisen liikkeen voimakas kasvu on eräänä osoituksena siitä, että tilanne saa aikaan uudenlaista luovuutta. Tämän liikkeen olemuksessa ei ainakaan toistaiseksi ole nähtävissä paranoidisia voimia eikä syyllisten etsintää, pikemminkin yksityisen ihmisen vapauden puolustamista. Mutta samalla se tietenkin on tekijä, jonka voimistuminen merkitsee vallitsevien yhteiskunnallisten rakenteiden heikkenemistä. Yksin se tuskin saa erityisiä tuloksia aikaan, jos sen rinnalle ja jatkoksi ei synny luovaa kansalaistoimintaa paikallistasolla. Ituja tällaisesta on jo selvästi olemassa, vaikka byrokraattiset voimat pyrkivät sitä kaikin keinoin estämään. On syntymässä vanhempien liikehdintää parempien

koulujen saamiseksi, on olemassa vaihtoehtoisia terveydenhoidon muotoja ja sosiaalipolitiikan teoreetikotkin puhuvat kohteiden kapinasta. Byrokraattiseen järjestelmään sitoutuneet henkilöt tuskin aavistavat, miten heikko tämän järjestelmän asema saattaa jo nyt olla. Tietysti tällainen asiantila voi olla myös hyödyksi uudistusliikkeille, joiden tässä vaiheessa varmaan tuleekin pitäytyä viljelemään omaa palstaansa eikä sonnustautua mihinkään rintamahyökkäykseen.

Paavo Haavikko voi tässä tapauksessa osoittautua oivaksi opettajaksi, vaikka hänen tekstinsä käyttäminen oopperan librettona tuntuukin erehdykseltä. Kuninkaan ei pidä lähteä sotajoukon kera valloittamaan Pariisia ja siten ratkaisemaan älyllisyyteensä jäätyvän Englannin ongelmaa. Kuninkaan ei tule ottaa pääministerin valtaa vaan tyytyä vallattomuuteensa ja lähteä Pariisiin yksin, jos hän sinne todella haluaa.

Jokainen kansalainen on oma kuninkaan. Hänen tulee itse hakea tiensä Pariisiin. Harvat sinne löytävät. Kenenkään ei pidä kuvitella voivansa sitä valloittaa.

Taiteelle on annettava enemmän anteeksi kuin varsinaisen vallan väärinkäyttäjille. Haavikkoa ei kukaan ole vaatinut suljetta vaksi pakkohoitoon. Sitä en tee minäkään.

Paavo Seppänen:

Onko piristeille ja hormonien käytölle urheilussa perusteita?

”Onko piristeiden ja hormonien käytölle urheilussa perusteita”, oli nimenä sillä puheenvuorolla, jonka lähes kolme vuotta sitten dopingia koskevana eettisenä kannanottonani esitin. Täsmälleen samoin on otsikoitu myös tämäniltainen alustukseni. Miltei täsmälleen sama tulee olemaan myös puheenvuoroni sisältö. Tähän on olemassa omat syynsäkin. Ensiksi minulla tuskin on sen painavampaa sanottavaa nyt kuin vuosien 1981-82 vaihteessa. Ja toiseksi: ei itse asiassakaan liene mitään olennaisesti uutta tapahtunut, vaikka dopingista tai niinkuin asia suomeksi pitäisi ilmaista — lääkeaineiden ja lääkintämenetelmien väärinkäytöstä — on Suomessa parin viimeksi kuluneen kuukauden aikana kirjoitettu ja puhuttu ehkä enemmän kuin milloinkaan aikaisemmin yhteensä. Samoin kuin ennenkin dopingilla on puolustajansa ja vastustajansa. Sen että urheilussa tapahtuvan lääkeaineiden ja lääkintämenetelmien väärinkäytön puoltajia on edelleen runsaasti olemassa, voi lähinnä todeta siitä, että ongelman selvittäminen näyttää koettavan vihollisen hyökkäykseksi, jolta on pyrittävä tehokkaasti suojautumaan esimerkiksi peittäytymällä tai naamioitumalla niin, että asiasta liian kiinnostuneet ajautuvat harhaan.

Se näkökulma, josta itse pyrin dopingia tarkastelemaan, on eettinen tai jos niin tahdotaan sanoa urheilun etiikkaan liittyvä. Piristeiden ja hormonien käyttö, ns. veridoping ja muut vastaavat urheilusuoritusten parantamiseen tähtäävät lääkinnälliset ratkaisut eivät ole pelkästään lääkintätekniisiä eikä teknikon moraalilla ratkaistavissa — niinkuin kovin usein ajatellaan — vaan ennen kaikkea ne

ovat ongelmia, jossa sekä urheilun oma että lääkärintietikka joutuvat koetukselle. Urheilun etiikan mukaan urheilun oletetaan olevan toimintaa, joka on myönteisellä tavalla yhteydessä ihmiseksi kasvamiseen ja ihmisenä olemiseen. Yhtäällä urheilua *pidetään terveitä elämäntapoja ja terveyttä edistävänä* toimintana, toisaalla urheilun oletetaan *kehittävän harjoittajansa moraalia, erityisesti reilua ja rehellisyyttä* toista ihmistä kohtaan. Näiden tavoitteiden tunnuksina ovat ainakin lähes kaikki suomalaiset oppineet sellaiset ilmaisut kuin ”terve sielu terveessä ruumiissa” ja ”reilu peli” eli fair play, niinkuin se englantilaisessa alkuperäismuodossaan kuuluu.

Näin ihanteissa ja näin teoriassa. Käytännössä urheilun etiikka näyttää moniselitteisemmältä ja sitä vähemmän korkeita ihanteita muistuttavalta mitä kireämmäksi kilpailu henkilökohtaisesta kunniaista ja maineesta, taloudellisista eduista tai kansakuntien ja erilaisten poliittisten valtajärjestelmien paremmuudesta on käynyt. Urheilun ja erityisesti kansainvälisen huippu-urheilun eettistä kilpeä ovat himmentäneet myös erilaiset ja erisuuntaiset boikotit. Kiristyvän kilpailun mukana urheilusta on tullut haudanvakavaa yrittämistä sen perinteiseen olemukseen kuuluvan leikin sijasta. Itse asiassa leikkimielen väistyminen ja urheilun tosikkomainen hyväksikäyttö — olkoon se sitten poliittista tai kaupallista tai mitä muuta lajia tahansa — panee kysymään myös, onko kaikki se mitä urheilun nimissä nykyisin harjoitetaan enää lainkaan urheilua. Voidaanko esimerkiksi niitä tuloksia, jotka saavutetaan sellaisten urheilun etiikkaa kalvavien kasvannaisten kuin

lääkeaineiden ja lääkintämenetelmien väärinkäytön eli dopingin avulla, pitää enää minään urheilusaavutuksina, jos urheilu todella on sitä mitä sen oletetaan ja sanotaan olevan ja millä sen oikeutusta yleensä puolustetaan. Huolestuttavaa on lisäksi se, että urheilun etiikan mureneminen on kovenevan kilpailun ja kasvavien odotusten mukana pikemmin lisääntymässä kuin vähenemässä. Arveluttavien toimenpiteiden peittelystä ja suojelusta johtuen urheilun eettisen rappeutumisen estäminen on myös vaikeaa. Oikeastaan dopingin peittely ja suojelu on ilmentymä samasta eettisestä rappeutumisesta kuin doping itsekin.

Kun dopingia — harvemmin avoimesti useammin peiteltyä — puolustetaan, siihen täytyy olla myös syynsä. Julkisesti esitellyistä perusteluista ensimmäinen on *urheilumenestys itse*. Sanotaan että kansa odottaa kansainvälistä menestystä ja kun siihen ei esim. ilman hormoneja ainakaan kaikissa urheilumuodoissa ja -lajeissa pystytä, vaaditaan käytön ymmärtämistä ja ainakin rajoitettua hyväksymistä. Kun kaikki muut käyttävät, on meidänkin käytettävä. Kun muut tekevät kaikkensa käytön salaamiseksi, on meidänkin niin tehtävä. Käytön vastustamista ja käytöstä pidättymistä pidetään vain yksipuolisena ja tyhmänä aseistariisuntana, josta vain omat urheilijat ja urheilumenestystä janoava kansa kärsii.

Onhan mahdollista noinkin ajatella, mutta kovin kyseenalaiseen urheilun etiikkaan tuollainen ajattelu perustuu. Vaikka hyvin tiedetään tai ainakin voidaan hyvin perusteiden päätellä, että myös eräiden muiden maiden suuri kansainvälinen menestys perustuu merkittävältä osaltaan tehokkaaseen dopingiin, ei se tee omaa dopingiamme yhtään paremmin urheilun eettisiä tavoitteita vastavaksi, niinkuin se ei tee sitä noissa muissakaan maissa.

Liioin ei näytä siltä, että myöskään kansa tai suuri yleisö millä tavalla tahansa hankittua urheilumenestystä vaatisi. Päinvastoin. Vuonna 1982 tehty selvitys osoittaa, että 82 prosenttia suomalaisista ei hyväksy missään olosuhteissa hormonien käyttöä varsinaisista piristeistä puhumattakaan edes kilpa- ja huippu-urheilussa. Naisten ja kasvuikäisten urheilussa hormonien käyttö koetaan vieläkin kielteisempänä. Edellisellä kohdalla ehdottomasti kielteisen kannan ottaneita on 86 ja jälkimmäisten kohdalla peräti 96 prosenttia koko väestöstä.

Kun samassa tutkimuksessa tehty havainnot viittaavat myös siihen, että haastatelluista valmentajista ja urheilutoimittajista lähes puolet ja urheilujohtajista ja urheilijoistakin yli kolmannes hyväksyy kilpa- ja huippu-urheilussa — mutta ei kuntourheilussa — tapahtuvan hormonienkäytön ainakin lääkärin valvonnan alaisena, näyttää kansainvälistä menestystä perusteenaan käyttävä dopingin puolustelu olevan peräisin ensisijaisesti valmentajien ja urheilutoimittajien, osittain myös urheilujohtajien ja huippu-urheilijoiden itsensä käsityksistä. Kiintoisaa on lisäksi se, että myös näiden ryhmien keskuudessa hormonien käytön hyväksyminen on vähemmistön ylläpitämä myytti. Jollei nyt sitten se, että valmentajat ovat tavallista harvavalukuisemmin vastanneet tehtyyn kyselyyn, ole osoitus siitä, että heidän enemmistönsä — eli ne jotka eivät ole vastanneet — hiljaisesti hyväksyy dopingin.

Näyttää ei ole myöskään siitä, että tavallisen kansa tai suuri yleisö olisi muissa maissa tapahtuvan dopingin vaatija. Paineet tähän tulevat muualta. Olkoot nämä muut sitten urheilumenestyksestä vastuussa olevia valmentajia, urheilujohtajia, urheilulääkäreitä, urheilijoita tai keitä muita tahansa — esimerkiksi poliittisia piiskureita. Joka tapauksessa on ilmeistä, että puolustelut jo pelkästään hormonien käytölle muusta dopingista puhumattakaan on haettava muualta kuin tavallisen kansan vaatimasta urheilumenestyksestä.

Sitä paitsi mikään ei viittaa siihen, että juuri Suomi olisi se maa, joka doping-kilpailussa menestyisi. Vielä vähemmän se avoimen tiedonvälityksen maana menestyisi dopingin salaamiskilpailussa, josta aina enemmän tai vähemmän on ollut myös kyse.

Toinen dopingin puolustukseksi esitetty peruste tähdentää eettisten näkemysten relativisuutta — suhteellisuutta. Sanotaan, että *vain urheilijoita syytetään* asiasta, johon muut paljon yleisemmin syyllistyvät. Oman terveytensähan urheilija dopingiin turvautuessaan vain vaarantaa — ei muiden terveyttä. Ja vaarantavathan terveytensä muutkin kuin urheilijat — paljon pahemminkin. Tupakoivat tolkkottomasti. Juovat itsensä rappiolle. Käyttävät huumeita ja piristeitä paljon enemmän kuin kukaan urheilija käyttää. Kiistatonta totta kaikissa väitteissä. Silti näidenkin perusteiden painavuutta epäilee. Jos ne hyväksytään dopingin perusteluiksi, vesi- tetaan paljon siitä, mikä urheilun eettisessä perinteessä parhainta on. Itse asiassa hyväk-

syttään kokonaan uusi etiikka urheiluun.

Vaikka joskus väitetäänkin, ettei kysymys itse asiassa mistään uudesta etiikasta tällöin olisikaan vaan ainoastaan sen kirjaamisesta, mikä jo nyt on tavanomaista, ei se sen paremmin perusteltua ole. Urheiluun kuuluu sentään paljon muutakin kuin dopingiin perustuva saavutusten tavoittelu. Urheilun harrastajista on myös paljon enemmän muita kuin lääkeaineiden väärinkäyttöön turvautuvia huippu-urheilijoita. Ja juuri näiden muiden kannalta ei ole yhdentekevää, millainen sisältö urheilun etiikalla on. Urheilun etiikka ja terveiden elämäntapojen ihannoiti on erityisen merkittävä myös sille kansalaisten suurlle enemmistölle, joka ohjaa tai ainakin haluaa ohjata lapsensa urheilutoiminnan ja urheiluseurojen piiriin. Urheilua arvostetaan paitsi siksi että se on kiinnostavaa, myös siksi, että sen eettisten ja terveydellisten tavoitteiden ajatellaan olevan korkeat. Itse asiassa uskotaan, että urheilun avulla voidaan välttää tupakoinnilta, juopottelulta, huumeilta ja muilta vastaavilta ongelmilta. Kiistattomasti on osoitettu, että vanhempien suuri enemmistö hyväksyy myös kilpaurheilun, mutta ei millä ehdoilla tahansa tapahtuvaa kilpaurheilua ja tuloksiin pyrkimistä. Toisin sanoen urheilu ja sen edustajat ovat vastuussa terveiden elämäntapojen edistämisestä ja ylläpitämisestä eikä vain siitä, että elämäntapojen rappeutuminen on vielä pahempaa jollakin toisella elämänalueella kuin urheilussa.

Kysytään myös, *miksi eettisen vastuun tulee juuri urheilusuorituksiin pyrittäessä olla korkeampi* kuin muihin suorituksiin pyrittäessä. Miksi ei samalla tavalla paheksuta piristeiden ja vieläpä kovien huumeidenkin vaikutuksen alaisena kirjoittamista, säveltämistä, maalaimista, näyttelemistä tai musisointia? Miksi hyväksytään tai ainakin vähin äänin sivuutetaan se, että korkeiden henkisten tuotteiden saavuttamiseksi piristeet sallitaan mutta fyysisten tulosten saavuttamiseksi ei? Mikä on se eettinen ero tai ne erot, jotka tekevät urheilussa tapahtuvan dopingin tuomittavaksi, mutta taiteissa tapahtuvan ainakin siedetyksi, jollei hyväksytyksikin? Tiedetään, että esim. musikot käyttävät hermostuneisuutensa lieventämiseksi ns. betasalpaajia ja mm. Graham Greene sanoo yhden kirjansa esipuheessa kirjoittaneensa sen amfetamiinin avulla.

Kysymys erilaisuudesta on aiheellinen. Se on myös vaikea vastattavaksi, koska mitään itsestään selvää vastausta siihen ei ole olemas-

sa. Kuitenkin on ilmeistä, että missään olosuhteissa suoritettuun lääkeaineiden väärinkäyttöön ei sisälly mitään sinänsä myönteistä — ei urheilussa eikä taiteissakaan. Näin taiteilijoiden piristeiden käyttö ei myöskään voi olla urheilussa tapahtuvaa dopingia puoltava asia. Se ei voi olla hyväksyttävä puolustus myöskään sen takia, että urheilun oma etiikka edellyttää muuta. Urheilussa tapahtuvan kilpailun ihanteina on aina korostettu kahta asiaa: reilua peliä (fair play) ja sitä että kilpailu tapahtuu kaikkien kilpailijoiden osalta samojen ehtojen vallitessa (under equal terms). Tällaisenaan urheilun omat säännöt eivät tietenkään kiellä pelkästään dopingia vaan myös kaiken muun urheiluun tunkeutuvan epäreilouden.

Samalla tavoin tapahtuvaa kilpailua taiteessa tuskin on olemassa, vaikka mahdollisimman korkea suoritus voi siinäkin olla tavoitteena. Yhteys piristeiden käytön ja saavutusten välillä on taiteessa myös epäselvempi kuin urheilussa. Taiteilijan piristeiden käyttö saattaa johtua vain taiteilijan arveluttavista elämäntavoista eikä siitä, että tietoisesti pyritäisiin tulosparannuksiin niin kuin urheilussa. Se taas miksi taiteilijan arveluttavia elämäntapoja ei yhtä kärkevästi arvostella kuin urheilijan elämäntapoja, on taas yhteydessä siihen asemaan, joka urheilulla ja urheilijoilla lasten ja nuorison silmissä ajatellaan olevan tai jonka urheilu itse omana roolinaan on pyrkinyt esittämään. Tavoite ”terve sielu terveessä ruumiissa” ei toteudu minkäänlaisen eikä minkäänasteisen — valvotun tai valvomattoman — dopingin mukana. Ei myöskään silloin, kun paperit kyetään säilyttämään ”puhtaina”. Vaikka ei kärehdettäisi koskaan, eikä esimerkiksi anabolisten steroidien käyttö jättäisi mitään pysyviä jälkiä niihin turvautuneisiin urheilijoihin, se kuitenkin jättää jälkensä urheilun moraaliin.

Tästä syystä on myös urheilujärjestöjen salaama ja suojelema doping yksityisen urheilijan harjoittamaa dopingia vakavampi ongelma. Se on kuin organisoitua rikollisuutta yksityisen henkilön rikollisuuteen verrattuna. Taiteessa tapahtuisi vastaavaa silloin, kun esimerkiksi kirjailijaliitto alkaisi apurahojen ja kirjailijapalkkioiden vaatimisen lisäksi huolehtia myös piristeiden jakamisesta kirjailijoille terävämmän tekstin aikaansaamiseksi.

Dopingia on puolusteltu myös sillä, että sen *aukoton valvominen on mahdotonta*. Vaikka dopingia sinänsä ei hyväksyttäisi-
kään, ajatellaan, ettei sellaista pidä valvoa,

mitä ei voida valvoa.

Perusteeton tällainen näkemys ei olekaan, mutta eettisesti kestämaton se on. Varsinkin kun ratkaisuksi esitetään lääkäreiden valvonnassa tapahtuvan dopingin — lähinnä hormonien käytön — hyväksymistä. Se että lääkäreistä tehdään osa lääkeaineiden väärinkäyttöorganisaatiota, ei varmasti tuo mukanaan mitään sellaista, mikä kohottaisi dopingin eettistä arvoa. Päinvastoin on mitä arveluttavinta, että lääkäreiden sotkeutumisesta lääkkeiden väärinkäyttöön — silloinkin kun se rajoittuu vain hormonivalmisteisiin — tehdään yhteiskunnallisesti hyväksyttävä instituutio. Vaikka lääkärit periaatteessa kykenisivätkin huolehtimaan siitä, että he itse eivät määräisi vakavia terveydellisiä riskejä aiheuttavia annoksia, valvonnan aukottomuudesta ratkaisu ei antaisi yhtään parempia takeita kuin nykyinen järjestelmäkään. Päinvastoin. Kun lääkärit eivät ole kyenneet säätelemään valvonnassaan olevien urheilijoiden hormonien käyttöä nytkään, mikä ihme sen silloin saisi aikaan, kun ovia entistä laajemmalle käytölle raotettaisiin. Yliannostuksista ja valvonnan ulkopuolisten aineiden käytöstä on nykyjärjestelmässä tarpeeksi varoittavia esimerkkejä.

Samaan viittaa myös esim. se usein esitetty havainto, että sydän- ja verisuonitautilääkitystä saavista noudattaa lääkärin antamia ohjeita vain noin 10 prosenttia. Kun näissä tapauksissa on sentään kysymys todellisesta sairaudesta, miten vähän lääkärin ohjeiden noudattajia olisikaan korostuneen terveiksi itsensä tuntevissa urheilijoissa, jotka uskovat — ohjeista piittaamatta — tulostensa parane-
misen olevan suhteessa käytettyjen tehopille-
reiden määrään. Saattaa olla, että noita lää-
käreiden ohjeiden noudattajia tulisi ole-
maan, mutta minkä verran heitä olisi, on toi-
nen asia. Rohkenisiko veikata, että heitä olisi
yksi prosentti lääkärin valvonnassa olevista ur-
heilijoista.

Ovien raottaminen lääkärinkin valvonnassa johtaisi ilmeisesti vain pahempaan kierteseen, kiihtyvään doping-kilpaan niiden sääntöjen puitteissa ja niiden sääntöjen kiertämiseksi, jotka valvotun lääkeaineiden väärinkäytön sallivat. Samalla kirstyisi myös kilpailu siitä, mitä sallitaan ja mitä ei. Periaatteessa se tulisi muistuttamaan sitä kilpailua, jota ns. aseistariisunnasta suurvaltojen välillä nyt käydään. Toisin sanoen doping-kilpailu ja dopingin salaamiskilpailu vain kirstyisivät tuollaisen ratkaisun mukana. Samalla se mer-

kitsisi lääkeaineiden väärinkäytön hyväksymistä nykyurheilun olennaiseksi osaksi.

Vai onko koko doping-ongelma vain turhaa hälyä?

Usein esitetty käsitys dopingista urheilussa on sekin, että mitään varsinaista *ongelmaa ei ole olemassakaan*. Esimerkiksi paljon puhutut hormonit ovat niin vaarattomia, etteivät ne aiheuta kenellekään mitään harmeja eivätkä liioon vaikuta tuloksiin. Katsotaan, että urheilun arvostelijat ovat vain nostaneet niistä turhan hälyn. Jos kysymys olisi vain tästä, väitteillä saattaisi olla eettinenkin oikeutuksensa. Näin ei kuitenkaan näytä olevan. Sairaustiloissa käytettävien lääkkeiden — vaikkapa vain testosteronin ja anabolisten steroidien — syöttäminen terveille tai urheilun omien tavoitteiden valossa korostuneen terveille ihmisille, ei ole ainakaan lääkärin — ja tuskin muunkaan hyväksyttävän etiikan mukaista. Liioon ei ole mitään selvää näyttöä käytettyjen lääkkeiden vaarattomuudesta. Vaarallisuutta on sen sijaan syytä epäillä ainakin silloin, kun kyseessä on kasvuikäisten ja naisten harjoittama hormonidoping tai huumeisiin verrattavat piristeet, joiden käyttäjille samoin kuin ns. veridopingin harjoittajille parin viime kuukauden urheilukeskustelun vainoittuminen on antanut tavallista paremman mahdollisuuden piiloutua julkiselta kritiikiltä. Jos lääkeaineiden käytöllä ei taas ole merkitystä tulosten kannalta — niinkuin joskus näkee myös väitettävän — ei niistä kokonaan luopumisen pitäisi siinäkään tapauksessa olla perusteetonta.

Mistä tahansa näkökulmasta katsottuna on siis turha odottaa, että minkäänlainen tai minkäänasteinen doping tulisi pelastamaan urheilijat, valmentajat, urheilulääkärit ja urheilujohtajat arvostelulta, joka pyrkii pelastamaan urheilun itsensä. Vaikka urheilumesteyttäkin arvostettaisiin ja urheilun kovat realiteetit tiedostettaisiin, sen ei toki tarvitse merkitä sitä, että mistä tahansa menestymisen ehdot pitäisi hyväksyä.

Turhaa hälyä doping-ongelmaan tarttuminen on vain sen enemmän taikka vähemmän epävirallisen organisaation näkökulmasta, joka lääkeaineiden väärinkäyttöä urheilujärjestelmän sisällä ylläpitää ja suojelee. Vain tähän epäviralliseen organisaatioon itsensä sotkeneiden urheilijoiden, valmentajien, lääkäreiden, urheilujohtajien ja tietysti pimeää

lääkeaineiden kauppaa harjoittavien intresseissä on ongelman peittely ja siitä vaikeneminen. Urheilun oman tulevaisuuden kannalta — jos nyt joku siitäkin välittää — ei ole mitään sellaisia saavutuksia, joihin lääkeaineiden väärinkäytön ja muiden urheilua kalvavien keinojen avulla kannattaisi pyrkiä.

Valintojen tienhaarassa

Vaihtoehtoisten eettisten valintojen edessä onkin itse asiassa koko urheilu. Valittavana on lähinnä kolme periaatteellista vaihtoehtoa. Yksi — se johon näkyvin osa urheilua näyttää olevan paraikaa menossa — on se, että *perinteisestä urheilun etiikasta luovutaan*. Lakataan pitämästä urheilua terveyttä edistävänä toimintana ja unohdetaan reilun pelin säännöt. Pidetään ohjenuorana ”menestys pyhittää keinot” -politiikkaa. Urheilujohtajat, lääkärit, valmentajat ja urheilijat ponnistavat kaiken voitavansa menestyksen takaamiseksi hinnalla millä hyvänsä — myös kasvuhormonien, veridopingin ja piristeiden hinnalla. Vastineena kaikesta tästä kannetaan ne seuraukset, jotka urheilun uusi etiikka mukanaan tuo.

Itse en tätä vaihtoehtoa valittavaksi suosittele. En liioin pidä järkevänä, että tämän vaihtoehdon mukaista urheilua yhteiskunnan varoista tuetaan, vaikka tämänkaltaisenkin ”urheilu” saattaa niin sanotusti palvella kansakuntaa siinä kuin muutkin kylmän sodan keinot. Ilmeistä on, että vaihtoehto tulisi johtamaan myös sellaiseen ammattilaisuuteen, jossa ammattiurheilua hallitseva raha yhtäällä tai kansainvälinen valtapolitiikka toisaalla määräisi pelin säännöt. Urheilijan asema pelinappulana korostuisi entisestäänkin.

Toinen vaihtoehto, jota monet urheilujohtajat — minun mielestäni kyllä hyvin lyhytnäköisesti — ovat esittäneet, on dopingin eli siis lääkeaineiden väärinkäytön — lähinnä kuitenkin vain hormonien käytön — *hyväksyminen lääkärien valvomana*. Perusteltu ei tämäkään vaihtoehto ole. Yhden askeleen hyväksyminen johtaa vain loputtomaan kierteseen — lääketehaiden kilpailuun tehokaimmista ja paremmin salattavista aineista. Mitään taetta siitä, että valvottu käyttö vähentäisi yliannostusta ja lääkärinmääräysten ulkopuolista käyttöä ei liioin ole olemassa. Jos lääkeaineiden uskotaan parantavan tuloksia, lääkärit eivät pysty niiden ylikäyttöä valvomaan sen paremmin kuin he pystyvät si-

tä nykyisinkään valvomaan. Vielä vakavampi ongelma on se, että ”kohtuullista” lääkeaineiden käyttöä alettaisiin pitää oikeastaan urheiluun luonnostaan kuuluvana asiana ja että tällainen väärinkäyttö leviäisi urheilun kaikille tasoille.

Kolmas ja urheilun itsensä kannalta ainoa *järkevä vaihtoehto* on se, että *dopingista ja siihen liittyvästä kaksinaismoraalista pyritään pääsemään kokonaan irti* niinkuin mistä tahansa muustakin kalvavasta kasvannaisesta. Pitäydytään urheilun perinteisiin ihanteisiin senkin uhalla, että kovasti hamuttu menestys tilapäisesti laskee. Vaikka tämän vaihtoehdon toteuttaminen ei ole käytännössä helppo tehtävä, sen ei myöskään tarvitse olla mahdoton tehtävä, koska sen toteuttaminen — niin kuin dopinginkin harjoittaminen — riippuu urheilujärjestelmästä itsestään. Tällä hetkellä urheilun tervehdyttäminen saattaa vaatia kiipeitä toimenpiteitä: ongelman kunnollista selvittämistä, kaiken salamyhkäisyyden hävittämistä, urheilun johdon ja koko urheiluelämänsäkin tuulettamista. Tarpeen on myös se, että tämän vaihtoehdon puolesta puhujia ja urheilun nykytilasta huolestuneita — olkootpa he sitten entisiä urheilijoita, lääkäreitä, etiikkaa kunnioittavia urheilulääkäreitä tai keitä muita tahansa — ei ensimmäiseksi pyritä leimaamaan hurahtaneiksi tai oman pesän likaajiksi tai rettelöitsijöiksi.

Vastuu urheilun etiikasta on sekä urheilijoiden, valmentajien, urheilulääkäreiden että urheilujohtajien — paljolti myös urheilutoimittajien. Epäilemättä vastuun kantamiseen tarvitaan myös suurta yleisöä ja urheilun tukijoita. Eniten ryhdistäytymistä kaipaavat kuitenkin urheilijat ja koko urheilujärjestelmä itse. Määrätietoinen työ tämän vastuun kohottamiseksi on toistaiseksi ollut käytännöllisesti katsoen olematonta. Jokin muodinmukainen julkisivun kiillottamiseksi käytetty dopingin vastainen ilmaisu juhlapuheissa ei siihen riitä.

Mahdollisuuksia parannuksiin tarjoaa myös tehostettu valvonta. Lupaukset myös harjoituskaudelle ulottuvista yllätystestauksista ovat pieni askel tähän suuntaan. Todellista merkitystä tällä askeleella kuitenkin on vasta sitten, kun sanoista siirrytään tekoihin ja kun jokaisesta kärestä määrätään sopiva sako testausrahastoon sekä urheilijoiden etä heistä vastuussa olevien taustavaimien maksettavaksi. Mitenkä olisi, jos esimerkiksi urheilijan saamat matkarahat ja stipendit määrättäisiin urheilijan, valmentajan ja mui-

den asianosaisten yhdessä takaisin maksettavaksi? Toisin sanoen rangaistusten tulisi olla mielekkäässä suhteessa tehtyyn rikkomukseen. Tästä näkökulmasta katsottuna vaatimukset urheilijoille annettavista elinikäisistä kilpailukielloista ovat puolestaan täysin suhteettomia. Kyllähän mahdollisuudet tapojensa korjaamiseen annetaan monin veroin vakavampiakin rikkomuksia tehneelle kuin lääkeaineita väärin käyttäneelle urheilijalle. Itse asiassa huomion kiinnittäminen yksinomaan kärkeäntäneeseen urheilijaan pikemminkin suojelee väärinkäyttösystemiä kuin puree siihen.

Kun nykyisin käytetyt pakotteet eivät juuri tavoita urheilujohtajia, urheilujärjestöjä ja kansallisia olympiakomiteita, on myös ulkopuolisten pakotteiden käyttö perusteltavissa. Määrärahojen kaventaminen saattaisi johtaa ainakin urheilujohtajien ryhdin palauttamiseen. Sen sijaan sellainen byrokratia, jota maan suurimman puolueen ministeri- ja maaherratasoiset päättäjät näyttävät kaavaillevan, tuskin tulee tuottamaan tervehdyttäviä tuloksia. Jos urheilujärjestelmä itse ei pysty epävirallista doping-järjestelmää urheilusta hävittämään, ei siihen tule pystymään urheilun ulkopuolinen byrokratiakaan, perustettiinpa miten monta uutta poliittista virkaa tai toimikuntaa tahansa.

Toistaako historia itseään?

Näyttää kuin urheilulle olisi käymässä samoin kuin vanhan kreikkalaisen tragedian sankarille. Juuri kun se kokee raivanneensa tieltään kaikki esteet ja on saavuttamassa suuret tavoitteensa, alkaa sen häviön ja tuhon tie. Se ei kuitenkaan tuhoutu pienuu-

teensa ja heikkouteensa vaan nimenomaan voimaansa ja suuruuteensa. Tai jos tahdotaan toisin sanoa, urheilua ei uhkaa rahan, hienojen laitteiden ja kalliiden välineiden puute vaan pikemminkin niiden ylenmääräinen runsaus. Urheilu ei tukehdu liian väljään ja vähäiseen organisaatioon vaan pikemminkin yliorganisoitumiseen ja byrokratiaan. Ei se sorru oopperataloonkaan vaan pikemminkin sellaisiin urheilujohtajiin, jotka eivät kykene ymmärtämään oman aitauksensa ulkopuolisia arvoja. Ei urheilu sorru myöskään vaatimattomiin tuloksiin vaan liiallisen voiman ja liian vähäisen järjen käytön tuloksena puserrettuihin ylimitaisiin saavutuksiin, joissa myös piristeillä, hormoneilla ja veridopingeilla näyttää olevan osuutensa.

Olisikohan sittenkin syytä pyrkiä niihin eettisiin päämääriin, jotka urheilun syntyä ovat elähdyttäneet ja jotka seuratason urheilussa ja erityisesti lasten urheilussa vielä tänäänkin ovat mukana.

Korostuneen urheilullisilla Helsingin olympiakisoilla 1952 Suomi sai kansainvälistä arvostusta ehkä enemmän kuin monilla voitoillaan. Mikään ei estä saamasta kansainvälistä arvostusta myös nykyurheilussa urheilun etiikkaa puolustamalla, toimimalla kansainvälisen urheilun tervehdyttämisen puolesta doping-kilpailua ja dopingin salaamiskilpailua vastaan. Suomalaisesta näkökulmasta katsottuna doping ja dopingin salaaminen ovat myös epärationaalisia ratkaisuja. Niissä käytävän kilpailun Suomi tulee varmasti häviämään.

Puheenvuoro Kriittisen korkeakoulun järjestämässä Urheilun tulevaisuus ja doping -tilaisuudessa 2.10.1984 yliopiston pienessä juhlasalissa.

Esa Sironen:

Apokalyptiset ratsastajat

”Luterilaisuus astuu harvoin alas”

1500-luvun ja — kuten myöhemmin sanottiin — uuden ajan tehdessä tuloaan valmisteli nürnbergiläinen mestari Albrecht Dürer suurta vaivaa nähdessä Johanneksen ilmestystä kuvaavaa piirroksensa. Sen tarkkaviivaisia ja mahtavia, kaikkea muuta kuin harmittomia visioita lehteili myöhemmin toinen suurten kertomusten mestari, Thomas Mann. Hän keräsi aineistoa koko oman aikansa kuvaksi tarkoitettua romaaniaan, Tohtori Faustusta varten. Dürerin kuvista vaikutettuna hän antaakin sitten romaaninsa päähenkilön, Adrian Leverkühnin säveltää laajan apokalyptisen oratorion. Se esitetään sitten Uuden musiikin kansainvälisen seuran toimesta Frankfurtissa vuonna 1926.

Niin paljon taideteoksia, oikeita teoksia ja fiktiivisiä, mutta kaikissa niissä törmäämme samaan outoon kokemukseen ja tunnelmaan. Onpa kyseessä sitten musiikki tai koko luomakunta, maailma — niin sille on koittamassa lopun aika, vähintäänkin aikakausien murros.

Siitä miten Dürer koki apokalyptiikan, emme voi kovin tarkkaan tietää. Aihe joka tapauksessa kiinnosti tätä uskonpuhdistuksen tulevaa kuvittajaa. Martti Luther oli pian laativa teesinsä, jotka uuden kirjapainotekniikan ansiosta tuossa tuokiossa leviävät yli maan. Mutta maata kiersivät myös monenlaiset keskiajalta periytyvät mystis-spirituaaliset opit, joita luterilainen historiankirjoitus on tottunut kutsumaan

hurmahenkisyydeksi. Sillä oli vahva ote ns. kansan uskonnollisuuteen. Näiden oppien mukaan lopun aika oli lähellä ja vuorisäärna piti vihdoin panna toimeen kaikessa radikaalisuudessaan. Se oli toteutettava viipymättä ja mikäli tarpeen, jopa ”tulella” ja ”miekalla”. Saksan suurissa talonpoikaiskapinoissa 1520-luvulla näistä apokalyptisista unelmista tulikin pian mitä totisinta totta.

Uskonpuhdistuksen kevään vaihtuminen talonpoikien kukistamiseen on tunnetusti vaikuttanut syvälle meidän luterilaiseen identiteettiimme. Alun apostolista tuli lopun juudas — talonpoikien näkökulmasta katsottuna. Luther kavahti liikkeen kääntymistä sanojen sijasta tekoihin, joihin sitä olivat johtamassa radikaaliuskonpuhdistajat Tuomas Münzer ja Karlstadt. Järjestyksen miehenä Luther asettui rauhattomuutta ja epäjärjestystä vastaan ja solmi ruhtinaiden kanssa aluksi taktisen liiton.

Mutta tämä liitto on muodostunut suuntaa-antavaksi lähes koko luterilaisuudelle ja ehkä se ei niin ollen ollutkaan vain päivänpolitiikkaa. Kehittelee Luther ajallisesti tähän liittyen myös jotain paljon perinpohjaisempaa. Hän kehittää poliittisen etiikkansa, joka tunnetaan ”oppina kahdesta valtakunnasta”. Sen mukaan ihminen on paradoksaalisesti samalla kertaa renki ja vapaa herra. Lutherin merkittävä historiallinen aloite oli määritellä ihminen yksiselitteisesti vapaaksi uskonnon alueel-

la. Mutta tämä kristityn vapaus on vain henkistä ja sisäistä, yhdistettävissä mihin tahansa ulkoiseen epävapauteen. Sillä samanaikaisesti kristitty on Lutherin mukaan myös renki ja alamainen, nimittäin suhteessa maalliseen valtakuntaan, sen esivaltaan ja ruhtinaaseen.

Tämä oppi on ymmärrettävissä vastauksena Münzerille, joka saarnoillaan ja liitymällä talonpoikien liikehdintään juuri asetui tällaista valtakuntien erottamista vastaan. Hän halusi kokonaan lakkauttaa maallisen valtakunnan ja pystyttää sen tilalle tuhatvuotisen Jumalan valtakunnan, josta Johannekselle oli näyssä ilmoitettu.

Kuten tiedämme, Münzerin kohtalona oli jäädä symboliksi epäonnistuneelle mystis-sosiaaliselle vallankumoukselle. Ja hävinneitä ei juhli. Luther voitti ja voittaa tänä kuluvana juhluvuotenaan yhä lisää. Mutta voitto on saatu sillä hinnalla, että luterilaisuuteen on jäänyt kuin jonkinlaisena arpena vahvasti staattisia sävyjä. Se on vallitsevan järjestyksen, ei sen muuttamisen etiikkaa. (Onko järjestys mikään erityisen kristillinen arvo?)

Luther ja Münzer ovat jo jokseenkin etäisiä historiallisia henkilöitä, mutta apokalyptiset ratsastajat kannustavat yhä ratsujaan meidän kirkkoraamatussamme, niin kuin silloinkin.

”Ja katso: valkoinen hevonen, ja sen selässä istuvan nimi on Uskollinen ja Totinen, ja hän tuomitsee ja sotii vanhurskaudessa.

Ja hänen silmänsä olivat niinkuin tulen liekit, ja hänen päässään oli monta kruunua, ja hänellä oli kirjoitettuna nimi, jota ei tiedä kukaan muu kuin hän itse,

ja hänellä oli yllään vereen kastettu vaippa, ja nimi, jolla häntä kutsutaan, on Jumalan Sana.

Ja häntä seurasivat ratsastaen valkoisilla hevosilla taivaan sotajoukot --” (Joh 19:11-14).

Näihin ratsumiehiin hurmahenkien ja talonpoikien oli samaistuminen sitäkin suuremmalla syyllä kun he uskoivat Jeesuksen toisen tulemisen nyt vihdoinkin olevan käsillä 1500 vuoden viiveellä. Ja ilmestyskirjan logiikan mukaan hän ilmestyisi kostajana. Niin oli koettu jo pienen ja vainotun alkuseurakunnan piirissä ja niin oli koettavissa nytkin, kun vastassa jälleen olivat

”maan kuninkaat ja heidän sotajoukkonsa” (Joh. 19:19).

Ilmestyskirjan mystiset visiot ovat näkyjä alhaalta katsottuina. Ne on katsottu vainottujen silmin eivätkä siis lainkaan Lutherin mieleen siinä historiallisessa tilanteessa. Hän nimittääkin tätä raamatunkohtaa värikkääseen tapaansa ”silmänkääntäjän tempusäkiäsi”. (Kuinka toisin sen ymmärsi Kommunistisen manifestin kirjoittajista toinen, Friedrich Engels. Hänelle ”se onkin selvin ja kirkkain kirja koko Uudessa testamentissa”). Se on lyötyjen kapinoiden arkiutopia.

Järkevää Lutheria ei varmasti erityisemmin miellyttänyt sekään, että mystikkona Münzer väitti Jumalan puhuvan suoraan hänen sielunsa ja suunsa kautta. Tällöinhän puhutaan ikään kuin Jumala itse puhuisi. Siteeraan:

”-- sentähden minä lähetän tulen Juudaa vastaan, ja se kuluttaa Jerusalemin palatsit.

Näin sanoo Herra: Israelin kolmen rikoksen, neljän rikoksen tähden minun päätökseni on peruuttamaton. Sillä he myyvät hurskaan rahasta ja köyhän kenkäparista --.”

Näin ei tosin sanonut Münzer, vaan jo paljon aikaisemmin oikea profeetta Aamos (2:5-6). Mutta samalla tavoin loihti punaista kukkoa esiin myös Münzer, väärä profeetta. Molemmat silti halusivat yhtä lailla käydä profeetasta aikojen kynnyksellä, auttaa ihmiskunnan oikeudenmukaisuuden unelmia toteutumaan.

Profeetta tulee aina erämaasta. Hänen katseensa on katse alhaalta ja pitkä tukka merkki siitä, ettei hän kumarra maallisia herroja eikä porrastettuja arvojärjestelmiä. Ei olekaan ihme, että myös Vanha testamentti niin voimakkaasti vaikutti Euroopan talonpoikaikapinoiden hengellis-poliittisena hiivana. ”Kun Eeva synnytti ja Aatami kynsi otsa hies, niin missä oli silloin aatelismies”, voimme mukailta erästä tuolloista kansansutkausta.

Münzerin kuvan piirteitä siis löytyy Vanhasta testamentista. Mutta samaa, sanoisimmeko profeetallista vihaa tapaamme myös Jeesukselta, ainakin historian Jeesukselta. ”-- en ole tullut tuomaan rauhaa, vaan miekan” (Matt 10:34). Myös hän tahtoi ajaa valtakunnan evankeliumia ”tulella” (Luuk 12:49). Ja hänenkin moraalinsa oli moraalila

alhaalta katsottuna. Useammassa kuin yhdessä mielessä hän ”astui alas”.

”Talli on totta”, kirjoitti juutalainen filosofi Ernst Bloch, ateisti. Uskonnon perustajalle ei keksitä ”näin mitätöntä syntyperää. Satu ei harrasta kurjuuden maailmaa, eikä varmastikaan sellaisen kurjuuden, joka jatkuisi läpi koko elämän. Talli, rakentajan poika, hurmahenki rahvaan parissa, lopussa oleva ristinpuu. Tämä on historiallista ainesta eikä sitä kultaa, jota satu rakastaa.”

Millaista aineistoa meillä oikein on nyt käsissämme? Mitä Dürer ajatteli kaivertaessaan hitaasti viivojaan? (Tiedetään että hänen oppipojissaan oli Münzerin kannattajia.) Yhtäällä ovat Luther ja Münzer ja heidän kauan sitten ratkaistu ristiriitansa. Historialla ei kannata jossitella mutta muistaa se pitää. Vakavammaksi ja kiintoisaksi asian tekee se, että löydämme samoja ristiriitaisia, toisiaan vastaan sotivia elementtejä myös Raamatus-

ta. Ehkäpä meillä on suorastaan kaksi Raamattua yksien kansien välissä. Ainakin me voimme valita kaksi lukutapaa, toinen ylhäältä, toinen alhaalta käsin. Toinen pystyttää ja ylläpitää arvojärjestyksiä, toinen asettaa ne kyseenalaisiksi, kääntää ylösalaisin. (”-- ja viimeiset tulevat ensimmäisiksi”). Siellä on myös Aamos ja rakentajan poika.

Ja Raamatussa ovat myös apokalyptiset ratsastajat. Olkoon ne tänä pysähtyneenä aikana meille rauhattomat symbolit siitä, ettei maailma ole vielä valmis ja ettei Raamattu sitä siunaa. Luterilaisuutta tämä näky, meille muuten niin vieras, voi vielä erityisesti koskettaa siinä, että täällä niin vähän on moraalista suuttumusta ja astumista alas. Jeesuksen toista tulemistä, jos se tapahtuisi, tuskin tunnettaisiin.

(Puheenvuoro Jyväskylän avoimen kulttuurikeskuksen Luther-symposiumissa 19.11.1983)

Martti Lindqvist:

Ruumiin ilot ja pelot miehen seksuaalisuudessa

Neljä todistajaa

Rikospaikka: keski-suuri suomalainen kaupunki 1980-luvulla

Syytetty: Markku Metsälä, 36 vuotta, pikkuvirkamies

Todistajat: Markun vaimo, Markun äiti, Markun rakastajatar, lehdenmyyjä

Syyte: miehinen seksuaalisuus

Markun vaimo:

”Kun sille tulee se mieli, se menee ihan hiljaiseksi ja punaiseksi, alkaa hengittää kiihkeästi ja tarttuu mun rinnoista kiinni. Se haluaa katsella, kun mä riisun. Sitten se nuolee, tulee päälle ja puhuu rumia. Lopuksi se joko nukahtaa tai lähtee pois pesemättä itseään.”

Markun äiti:

”Se on aina ollut ujo ja kiltti. Joskus pikkupoikana se tuli ovelle seisomaan ja katsoomaan, kun minä riisuuduin. Kerran minä näin, kun se kaivoi likavaatelaatikosta esiin minun alusvaatteitani. Se ei kuitenkaan huomannut minua, enkä minä puhunut sille mitään.”

Markun rakastajatar:

”Se ei soita koskaan eikä puhu mitään meidän suhteestamme. Kerran meni vuosi, etten mä kuullut siitä mitään. Musta tuntuu, että se pitää mieluummin päättää mun sylissäni kuin rakastelee mun kanssani. Se on oikeastaan kaksi eri ihmistä samoissa housuissa.”

Lehdenmyyjä:

”Se käy täällä noin viisi kertaa vuodessa. Usein se seisoo ensin kauempana odottaen, että muut asiakkaat lähtisivät pois. Sitten se tulee ja pyytää hiljaisella äänellä Ilta-Sanomien ja Jallun, jonka se työntää heti Il-tiksen väliin. Se sanoo aina kiitos, mutta ei koskaan katso silmiin.”

Markku — ”se itse”:

”Mulla ei ole mitään sanottavaa — en mä itseään tiedä...”

Seksi ja seksuaalisuus

Seksi on äärimmäisen ladattu ja merkitykseltään rajattu sana. Se kuvaa tajunnan ja tunteiden siirtymistä ”rinnakkaisohjelmalle” — sinne, missä vietit ja pakko tarpeentyydytykseen hallitsevat. Rooliasetelmien ja äärimmäisen spesialisoituneen työnjaon yhteiskunnassa seksi rajautuu yhä selvemmin omaksi lokerokseen.

Tällä tavalla määriteltyä ja koettua seksiä ei saa samastaa ihmisen seksuaalisuuteen. Seksuaalisuus ei ole ominaisuus siinä merkityksessä kuin esimerkiksi äkkipikaisuus, likinäköisyys tai pitkäraajaisuus. Se ei ole myöskään tietty käyttäytymistapa kuten kynsien pureskeleminen, kädestä tervehtiminen tai saunassa käyminen. Seksuaalisuuden kohtalokkaiseen yksinkertaistukseen syyllistyvät sekä liberalistinen seksi-ideologia että ankaria normeja pauhaava, ahdistunut seksuaalikielteisyys.

Seksuaalisuus merkitsee leveää näkökulmaa ihmisenä olemiseen. Ehkä sitä pitäisi verrata lähinnä muihin yhtä perustavaa laatua oleviin asioihin kuten ajattelukykyyn, ravinnosta elämiseen tai ihmisten yhteisöllisyyteen. Ihminen on välttämättä kokonaisuudessaan seksuaaliolento, mutta silti ihmisyyys ei ole samaistettavissa seksuaalisuuteen. Seksi liittyy ennen kaikkea ihmisen ruumiillisuuteen, mutta kuitenkin se ei ole pelkkää biologiaa tai ruumiin mekaniikkaa. Joka tapauksessa lähtökohta on hyvin konkreettinen — jokin, minkä painon voi tuntea, jota voi koskettaa ja joka puhuu ruumiin omaa kieltä.

Ehkä asian voisi sanoa näin: Seksuaalisuus on ihmisen kyky elää kokemuksellisesti ja syvästi tiedostaen omassa ruumiissaan sekä olla osallinen toisen persoonan itsetajuisesta ruumiillisuudesta. Eräässä mielessä seksuaalisuus on meidän ruumiimme ja mieleemme rajapinta — lihaksi tullut tietoisuus kohtaamis-

mahdollisuudesta toisen ihmisen kanssa.

Tältä perustalta lähtien on täysin mieletöntä kysyä, saako ihminen toteuttaa itseään seksuaalisesti. Se on samaa kuin kysyisi, saako ihminen ylipäänsä olla olemassa. Meillä ei kertakaikkiaan ole muuta mahdollisuutta kuin oman seksuaalisuutemme toteuttaminen — tavalla tai toisella.

Miehen osa

Miehiä on syytetty vallanhalusta, itsekkyydestä, väkivaltaisuudesta, lapsellisuudesta, äitiin takertumisesta ("mies hakee naisessa aina äitiään"), perheen laiminlyömisestä — oikeastaan melkein kaikesta. Joskus niitä pidetään lähes määritelmänä miehisyydelle.

En epäile hetkeäkään, etteikö löytyisi vakuuttavia todisteita tapauksista, joissa nämä piirteet ovat toteutuneet. Eräässä mielessä tämä on kuitenkin hyvin pinnallinen näkökulma mieheen. Nämäkin ilmiöt ovat ennen kaikkea oireistoa siitä, että niin moni mies on eksynyt. Tietenkään en vaadi vääryyteen ja väkivaltaan alistumista, mutta miehen tarinaa on uskallettava kuunnella myös hyvin rehellisesti ja paljaasti.

Miehen ero naiseen verrattuna ei suinkaan ole herkkyiden puutteessa vaan sen koteloitumisessa. Mies on herkkä otus ja kipu vain lisää tuota herkkyyttä. Vahinko vain, että miehen herkistyminen näkyy useimmiten itseänsälinä ja itsetuhokäyttäytymisenä. Ja itseänsä on mahtava tunne. Se on kuin tuttia imisi. Siksi esim. suomalaiset iskelmät ovat sitä tulvillaan.

Tätä miehen elämä on hurjimmillaan ja alastomimmillaan: viinaa, tupakkaa, lääkkeitä, naisia, ylitöitä, pornoa, väkivaltaa, ihmismuutosten rikkomista, ryntäilyä levottomasti paikasta toiseen... Näiden pintaan työntyvien oireiden moralisointi tai niiden pilkkaaminen eivät auta ketään. Ne ovat varmin tapa lisätä epätoivoa ja tuottaa uusia köriläitä, jotka ovat valmiit hukkumaan sankarillisen epätoivoisesti.

Totta on, että mies pyrkii kontrolloimaan ympäristöään. En silti usko, että pohjimmiltaan kysymys olisi silmittömästä vallanhalusta. Pikemminkin mies on turvaton omassa olemisessaan. Luottamus ja leveä kosketuspinta elämään puuttuvat. Siksi hän kokee itsensä epävarmaksi ja ympäristönsä pelottavaksi. Liian avoin antautuminen maailman

kohtaamiseen pelottaa. Siksi maailma on pantava järjestykseen. On oltava käsitteitä, joiden avulla kaikki asiat ja ilmiöt voidaan nimetä. On oltava valmiita suunnitelmia, jotta ei tapahtuisi romahdusta.

Isot Järjestelmät ovat oppineet käyttämään tehokkaasti hyväkseen tätä puolta miehessä. Ne houkuttelevat miehiä pelinappuloiksi valtakoneistoihin. Ne näkevät miehissä käyttökelpoisia orjia, jotka voidaan vaivattomasti valjastaa vallan palvelukseen. Olisi kuitenkin virheellistä ihmis- ja yhteiskunta-analyysejä väittää, että miehen "luonto" sinänsä olisi vallan ja alistamisen alkuperäinen lähde.

Miehen ruumis

Miehen kosketuspinta ruumiiseensa on tavallisesti ohut ja tukkoinen. Miehen selvästi tunnistama minuus keskittyy kaljun ja kaulan väliselle alueelle. Hän kohtaa maailmansa ajatteleamalla, määrittelemällä ja selittämällä. Sillä alueella hän tuntee itsensä varmaksi. Sen sijaan ruumis on tuntematon, hallitsematon ja uhkaava. Sillä on lähinnä vain välinearvo fyysisen suorittamisen ja hallitsemisen kannalta. Juuri tämä ilmenee miehen häkeltyneisyytenä, karkeutena ja kömpelyytenä hänen olemisessaan. Oireellinen on tutkimuksessa osoitettu ero tyttöjen ja poikien välillä. Poikien on huomattavasti vaikeampaa piirtää sopusuhtainen ja herkästi hahmotettu kuva ihmisruumiista kuin tyttöjen. Tutkijoiden mukaan tämä osoittaa sekä poikien ongelmallista suhtautumista ruumiillisuuteen että heille tyypillisiä ihmishuuhdevaikkeitä. Kuulemma juuri Suomessa tämä ero tyttöjen ja poikien välillä on poikkeuksellisen selvä.

Tavallisesti nainen on miestä paljon enemmän kotonaan omassa ruumiissaan. Sillä on naiselle selvä itseisarvo. Hän pystyy samastumaan ruumiiseensa, kuuntelemaan sitä ja tuntemaan asioita "koko ihollaan". Hän tavoittaa ruumiissaan elämälle luonteenomaisen rytmisyyden.

Olen varma siitä, että huomattava osa miehenä olemisen positiivisista mahdollisuuksista kytkeytyy ruumiillisuuden löytämiseen uudella tavalla. Teitä voi olla useita, mutta joku polku ruumiiseemme meidän on löydettävä. Se vähentäisi pakkoa sisäisen minämme pönkittämiseen itsemme ulkopuolelle rakennettujen telineiden ja toisiin kohdistuvien orjuuttamismallien avulla.

Miehen seksi

Hyvin monet miehet kokevat seksin jonkinlaisena ”minänä minussa”. On kuin mieheissä olisi kaksi erilaista viritystä, joilla ei ole selvää kosketuskohtaa toistensa kanssa. Tavallisesti seksuaalisuus on sivussa, päivätajunnalta lähes piilossa. Se tosin vaikuttaa kaiken aikaa, mutta tuota vaikutusta ei tunnisteta. Kun seksuaalinen viritys — siis se, mitä sanomme ”seksiksi” — nousee pintaan, se on tavallisesti hyvin intensiivinen, vaativa ja keskittää kaiken kokemuksen omaan kehykseen. Siksi mies pitää siitä, mutta myös pelkää sitä. Kokemus on jännittynyt ja ristiriitainen, koska sitä leimaa epäjatkuvuus suhteessa ”normaaliin arkipöytäkokemukseen”.

En tiedä, onko tämä jännitys poistettavissa, vai kuuluuko se (miehisen?) seksin olemukseen alkuperäisesti. Se lienee yhteydessä itse ruumiillisuuden ristiriitaiseen kokemukseen, jota käsittelin edellä. Moni mies kokee seksuaalisesti ladatussa kohtaamistilanteessa, että hänet päästetään lähelle — jos yleensä päästetään — ”hänen ruumiistaan huolimatta”. Naisten kokemus on usein ilmeisesti vastakkainen. He saattavat tuntea, että heitä halutaan vain ”heidän ruumiinsa vuoksi”. Tämä ero miehen ja naisen kokemuksissa voi olla suurin tragedia — ehkä jopa aivan virheellisiin tulkintoihin ja pelkoihin perustuva — miehen ja naisen seksuaalisessa kohtaamisessa. Mies, joka luulee naisen vain ”sietävän” hänen ruumiistaan, ja itsensä persoonana sivuutetuksi kokeva nainen eivät helposti löydä keskenään syvää yhteyttä.

Toinen ristiriita miehen seksuaalisuudessa on ”yleisen” ja ”erityisen” välillä. Mies ilmeisesti on useassa tilanteessa seksuaalisesti virittynyt ilman, että kokemuksen kohde olisi personoitunut. Pelkkä naisuus ”yleiskäsittteenä” voi kiihottaa miehen. Se johtaa helposti miehen pitämiseen epäluotettavana ”naisten perässä juoksijana”. — Tietysti se voi johtaaakin tähän, mutta ei välttämättä.

Epävarmuus ja epätietoisuus johtavat umpikujamaisiin käyttäytymismalleihin. Ihmissuhdetta saatetaan pyrkiä hallitsemaan omistamisen ja hylkäämisen äärimmäisvaihtoehdoilla. Joku uhkaa hylkäämisellä voidakseen omistaa toisen. Toinen puolestaan hylkää, ettei joutuisi ensiksi kokemaan hylkäämistä. Tällaisissa kierteissä ihmiset tekevät tavallisesti pahaa vähintään yhtä paljon itselleen kuin toisilleen.

Miestä pidetään metsästäjänä, häikäilemättömästi naisia hyväkseen käyttävänä ja vain pinnallisesti seksuaaliseen suhteeseen antautuvana. Käsitykseni kuitenkin on, että mies roikkuu enemmän naisessaan kuin naisen miehessään. Miehellä on tavallisesti vähemmän syviä ihmissuhteita (etenkin samaan sukupuoleen) kuin naisella ja siksi hän kokee hylkäämiskriisin naista kipeämmin.

Miehen mielestä nainen viime kädessä valitsee. Siksi hän on koko ajan valmistautunut tappioon — siihen, ettei kelpaakaan kumppaniksi. Tällaisista seikoista syntyvä jännitys ja huoli eivät voi olla vaikuttamatta rajoittavasti miehen kykyyn levätä turvallisesti ihmissuhteessa ja antaa siinä itsensä kokonaan.

Ollakseni vielä enemmän ”harhaoppinen” kiistan myös tavanomaisen käsityksen pornoa käyttävistä miehistä naisen halveksijoina ja riistäjinä. Tietenkin jollakin melko pinnallisella tasolla voidaan osoittaa naisen esineellistämisen ja loukkaamisen pornon alueella. Silti minulla on käsitys, että porno on ennen kaikkea alue, missä kovat kustantajat ja kovat naiset käyttävät hyväkseen arkoja miehiä. Porno ei siis ole ensi sijassa miehisen väkivallan, vaan pelon, arkuuden ja kätkeytyn kaipauksen maailma. Se on miehen koskaan täyttymätön fantasia omasta itsestään.

Tärkeintä seksuaalisuuden alueella olisi päästä vapaaksi itseensä käpertymisestä. Näin intiimissä asiassa juuri tähän syöksykierteeseen ajautuminen tapahtuu helposti — miehillä herkemmin kuin naisilla. Se voi ilmetä oman seksuaalisuutensa pakonomaiseena ja mekaanisena toteuttamisena. Mutta yhtä hyvin se voi merkitä myös seksuaalisuuden silmitöntä pakenemista. Joka tapauksessa molemmissa on kysymys syvästä yksinäisyydestä, elämään liittyvästä osattomuuden kokemuksesta.

Miehen seksuaalisuuden iloja en käy enemmälti selittämään. Sankareita on harvassa, ja pienet ilonsa pitää mielellään kätöksä toisilta. Sitäpaitsi ihminen — jopa mies — epäilemättä tietää, milloin Iso Ilo on läsnä. Kätkeytyneen tai valepuvussa esiintyvän tuskan tunnistaminen on paljon vaikeampaa.

Seksuaalisuus on sekä taakka että lahja.

Arvi Tuomi:

Syvyyspsykologia vai korkeuspsykologia

Victor E. Frankl kehitteli psykoterapeuttisen järjestelmänsä, ns. logoterapian perusteet jo 1930-luvulla. Se hitaus, jolla hänen ajattelunsa on saavuttanut jalansijaa Euroopassa ja Yhdysvalloissa, lieenee tulkittavissa merkiksi voimakkaasta sidonnaisuudesta tietynlaisiin lähtökohtiin psykoterapian teorianmuodotuksissa. Suomessa Frankl on ollut kohunimi vasta muutaman vuoden ajan.

Nyttemmin on Franklin teoksista suomennettu lyhyehkössä ajassa kolme. Samalla on kuitenkin todettava, että niiden ilmestymisjärjestys on Frankliin tutustumisen kannalta epäsuotuisa. Ensiksi kokeiltiin — ilmeisesti kustannuspoliittisesta varovaisuudesta — suppeaa, omaelämäkerrallista kirjaa ”Ihmissyyden rajalla” (Otava 1978), jossa tekijä kuvailee dramaattisia kokemuksiaan keskitysleirin elämästä. Mutta Franklin psykiatrissa järjestelmää ja sen filosofisia taustatekijöitä selvittellään ainoastaan lopussa 30-sivuisena yhteenvetona. Teoksessa ”Elämän tarkoitusta etsimässä” (1980) kirjoittaja käy jo itse asiassa tarkentelevaa jatkokeskustelua, mikä edellyttäisi varsin pitkälle pohjatietoja. Viimeksi suomennettu julkaisu ”Olemisen tarkoitus” (1983) on Franklinin pääteos ja ilmestynyt jo niinkin varhain kuin v. 1946. Kirjan saavuttamaa suosiota kuvaa tekijän ilmoitus esipuheessa, jonka mukaan sitä on tähän mennessä julkaistu 63 painoksena ja kuudella kielellä.

Franklinin ajattelun pätevä arviointi edellyttää kriitikolta laajaa yleissivistystä. Filosofissa pitäisi kapasiteetin olla lähes samaa

luokkaa kuin psykoterapiassa. Edellisessä painottuu erityisesti se filosofian tutkimus- ja ajattelutapa, jota kutsutaan fenomenologiaksi. Vähintään yhtä tärkeää olisi kyetä operoimaan eksistentialismin käsitteistöllä. Frankl kutsuukin omaa tarkastelutapaansa vuoroin fenomenologiseksi ja eksistentiaalianalyyttiseksi. Mutta jos Franklinin ajattelusta mieliä luoda kokonaiskuvan, pitäisi lisäksi olla perehtynyt moneen muuhunkin alaan. Yhtenä näistä mainittakoon uskonto. Kuitenkaan pelkkä kristillisen teologian tuntemus ei riitä, sillä Franklinin käsityksissä on vielä selkeämmin tunnistettavissa juutalaisen uskonnollisuuden vaikutus.

Logoterapian luoja kirjallinen esitystyyli jättää vaikutelman, ikäänkuin hän ei olisi kunnolla ratkaissut, esiintyäkö tutkijana, popularisoijana vai julistajana. Tavallaan hän niputtaa nämä kaikki roolit yhteen. Syntynyt teksti on verraten mukavaa luettavaa, mutta usein selkeyden ja systemaattisuuden kustannuksella. Näin lukija tulee johdatetuksi suureen sekatavaraliikkeeseen, johon on mahduttettu hyvinkin eriarvoisia tuotteita ja jonka hyllyt eivät ehkä ole parhaassa mahdollisessa järjestyksessä.

Franklinin antiteesit

Victor E. Frankl käyttää mielellään iskulauseenomaisia ilmaisuja tuodessaan esiin oman järjestelmänsä antinomisen suhteen perinteiseen psykoterapiaan. Otsikon vaihtoehtoise-

telma 'syvyyspsykologia vai korkeuspsykologia' on sekin frankilainen. Siinä tietenkin vihjataan, että logoterapia tarjoaa avaramat näkymät kuin muut psykoterapeuttiset suuntaukset. Tähän hän vielä lisää, että jos psykoanalytikoita on joskus ivaten nimitetty kallonkutistajiksi, logoterapeuttien voi katsoa olevan kallonvenyttäjiä. Psykologia on nimensä veroinen vasta sitten, kun se ottaa huomioon myös avartavan ja suuntaa antavan jälkikäsitteen 'logos' (sana, järki, oppi, *tarkoitus*).

Ruoskan heilutus ei lopu tähän. Logoterapian isän mielestä perinteisestä psykoterapiasta ei puutu vain korkeuden prinssiippi, vaan usein myös humanisuuden, inhimillisyyden näköalat. Se on tehnyt ihmisestä lähinnä mekanismin tai eläinolon. Niinpä Frankl julistaa: "On lopetettava psykoterapian jumalointi ja aloitettava sen inhimillistäminen." Mitä tulee pääkäsitteeseen 'tarkoitus' ja sen integroimiseen terapiatilanteessa, mainittakoon, että perinteistä psykoterapiaa voidaan luonnehtia siten, että se pyrkii antamaan tarkoitusta terapian avulla. Sen sijaan logoterapian suunta on päinvastainen. Siinä luodaan terapiaa tarkoituksen avulla.

"Psykoanalyysissa potilaan on asetettava pitkälleen sohvalle ja kerrottava asioita, jotka joskus ovat epämiellyttäviä kerrottavaksi. Logoterapiassa potilas saa istua, mutta hänen on kuunneltava asioita, jotka ovat välillä hyvin epämiellyttäviä." Vaikka tällainen rinastus ei tee oikeutta nykyaikaisen psykoanalyysin käytännölle, siitä kuitenkin ilmenee sinänsä perusteltu pyrkimys korostaa auttajan aktiivista roolia sekä asiakkaan vastuullisuutta omasta tilanteestaan.

Edellisten jatkoksi liitettäköön vielä muuan kategorinen väite, jonka Frankl laushti tv-haastattelussa vieraillessaan Suomessa kolmen vuotta sitten. Sen mukaan logoterapia on ensimmäinen psykoterapeuttinen suuntaus, joka selvästi tarjoaa tilaa myös uskonnolle.

Sairauden diagnostisoinnin perusmallit

Vaikka Frankl monissa yhteyksissä tunnustaa psykoterapian merkinimien ja koulukuntien suuret ansiot, hän samalla korostaa painokkaasti, että kokonaiskuvasta on jatkuvasti puuttunut jotakin. Vika ei ole niinkään

terapian menetelmissä, vaan ensi sijaisesti niiden taustalla uinuvissa ihmiskäsityksissä, jotka ovat olleet liian pelkistettyjä.

Nykyisten motivaatioteorioiden valossa ihminen on olento, joka *reagoi* ärsykkeisiin tai *purkaa* impulssejaan. Kaiken kaikkiaan tämä tarjoaa kuvan voimakkaasti ehdollistetusta ihmisestä. Psykoanalyysissa asiantila on jokseenkin sama. Yksinkertaistaen voidaan todeta, että siinä ihminen on ehdollistettu vietienergiaansa, edelleen varhaislapsuutensa kokemuksiin sekä vihdoin kontrolloivan yliminänsä toimintaan. Frankl muistuttaa, että näissä valtasuuntauksissa ei ole juurikaan annettu sijaa näkemykselle, jonka mukaan ihminen on myös tarkoitukseen ja tarkoituksiin suuntautuva olento.

Käsitettä 'tarkoitus' lähemmin analysoitaessa voitaisiin sitä ensiksikin pitää perusteenä jakaa psykoterapeuttiset järjestelmät karkeasti kahteen ryhmään. Valtasuuntausta edustavat ryhmittymät, jotka selittävät ihmistä reduktionistisesti. Yhtä hyvin voidaan puhua kausalistisesta ihmiskäsityksestä. Lähökohtana on ajatus, ettei ihmistä voi varsinaisesti selittää sen mukaan, mikä hänestä näkyy ilmiasuna, käyttäytymisenä. Usein myös se, minkä miellämme tietoisena ajatteluna, on pelkkää naamiota. Tällainen on palautettavissa — ja näin pitääkin tehdä — taustalla piileviin syihin ja syy-yhteyksiin. Eksistivaa ihmistä selitetään siis koko ajan *takaapäin*. Äärimmillään joudutaan pandeterministiseen tulkintaan, täysin suljettuun malliin, jossa ihminen ei ole enempää kuin mutkikas sätkynukke.

Toiseen ryhmään kuuluvat terapiamuodot, jotka kausaalisuuden sijasta korostavat *finalisuuden* ensisijaisuutta. Aikomuksellisuus, tarkoitus- ja päämäärähakuisuus ovat psyyken olennainen tai jopa merkittävin funktio. Tämän linjan puolestapuhujista on syytä mainita vain Alfred Adler ja Victor E. Frankl. Sekaannuksen välttämiseksi tulkoon lyhyesti selvitetä, miten nämä kaksi itävaltalaisista kuitenkin poikkeavat toisistaan näkemyksessään ihmisen tarkoitushakuisuudesta. Franklilla tarkoitus merkitsee aina haastetta, jonka ihminen elämässään kohtaa; se ikään kuin tarjoutuu toteutettavaksi tehtäväksi. Adlerin mukaan tavoitteisuus on intrapsyykinen (sielun sisäinen) ilmiö. Käyttövoimana toimii vallanhalu. Adlerilaisittain neuroosit voidaan tulkita yrityksiksi vapautua alemmuuden tunnoista ylemmyyden tuntojen saa-

vuttamiseksi. Ne toimivat varottajina edessä uhkaavasta tappiosta. Max Scheler on todennut ironisesti, että Adlerin kaiken kattavaksi tarkoitettu selitysmalli suosii itse asiassa vain yhtä ihmistyyppiä, nimittäin pyrkyriä.

Franklin käsitys asiasta on siten ratkaisevasti toisenlainen. Hänen mielestään ihmisen suuntautuminen kohti tarkoitusta ei saavuta päämääräänsä itseään toteuttamalla, kaikkein vähiten toisia alistamalla, vaan itsensä ylittämällä ja itsensä unohtamalla. Neurootikka ei pidä yrittää vapauttaa niinkään alemmuuden tunnostaan kuin itsekeskeisestä asioiden tarkastelutavasta, mikä neurooseille on niin tyypillistä.

Psykkisten häiriöiden syiden määrittelyssä on perinteisesti totuttu hahmottamaan kolme vaihtoehtoista mallia: biogeeninen, psykogeeninen ja sosiogeeninen. Frankl ei ole kuitenkaan tähän täysin tyytyväinen. Hän haluaa lisätä listaan vielä yhden sytyypin, jota hän nimittää noogeeniseksi (mieliperäiseksi) häiriöksi. On tapauksia, joissa psyken problematiikkaa ei voi palauttaa esim. psykogeenisiin tekijöihin eikä liioin mihinkään sosioekonomiseen tilaan. Sen sijaan taustalla on ilmiö, joka on nimitettävissä yksinkertaisesti elämän turhaumaksi. Ihminen kokee, ettei hänen elämällään ole tarkoitusta, jopa niin, ettei elämällä kokonaisuudessaan ole mitään tarkoitusta. Siltä puuttuu erillisiä ilmiöitä yhdistävä idea ja eteenpäin kiihottava suunta.

Tarkoituksettomuus massaneuroosina

Yhdysvalloissa parin vuosikymmenen aikavälillä suoritettut tutkimukset ovat johtaneet yhtäpitävään lopputulokseen: 20 prosenttia terapeuttien asiakkaista kuuluu ryhmään, jossa häiriön alkuperä on tunnistettavissa noogeeniseksi. ”On kohtalokas virhe, jos yritämme sulloa nämä tapaukset perinteisen psykiatrian Prokrusteen vuoteeseen”, julistaa Frankl. Vieläpä on kysyttävä, voidaanko tällaisten ihmisten kohdalla ylipäänsäkään puhua neuroosista. Asia ei muutu ratkaisevasti, vaikka samalla kertaa voidaan oireyhtymässä havaita piirteitä, jotka tuntuisivat viittaavan psykogeenisiin häiriöihin. On edelleen ilmeistä, että logoterapia voi tarjota merkittävän avun sellaisissakin tapauksissa, jotka etiologialtaan edustavat perinteisiä psy-

kooseja ja neurooseja.

Frankl tulkitsee tarkoituksettomuuden kokemuksen nimenomaan nykyaikaiseksi ilmiöksi. Siitä on kehittynyt massaneuroosi. Keskellä hyvinvointiaan ihminen helposti ajautuu eräänlaiseen eksistentiaaliseen tyhjiöön: tämä kaikki minulla on, mutta mitä varten? Schopenhauer esitti aikoinaan ajatuksen, että ihmiselämä on tuomittu alituisen heilahteluun kahden äärimmäisyyden välillä. Näitä ovat äärimmäinen puute ja äärimmäinen ikävystyminen.

Muuan selitys eksistentiaaliselle turhautumalla löytyy Franklin mukaan siitä virheestä, että työhön ja ihmissuhteisiin liittyviä tarkoituksia pidetään varsinaisina tarkoituksina. Elämällä oletetaan olevan tarkoitus sen perusteella, että saa tehdä työtä, omistaa lapsia jatkuvuuden turvaajana tai tuntee tarpeellisuutensa johonkin ihmisyhteisöön kuuluvana jäsenenä. Franklilaisittain näissä on kuitenkin kysymys tarkoituksesta vasta ns. matalalla profiililla. Useimmissa asioissa, joihin ihmiset liittyvät tarkoituksen käsitteen, voidaan oikeutetummin puhua vasta välineistä. Edelleen on tärkeää huomata, että monet päämäärinä pidetyt arvot toteutuvat ainoastaan tahattomina sivutuotteina. Esim. onni ei voi olla tavoittelun varsinaisena kohteena, koska siihen tietoisesti pyrkiminen johtaa säännöllisesti epäonnistumiseen. Myöskään rakkaus ei synny siitä, että halutaan rakastaa eikä usko siitä, että halutaan uskoa. Kaikkein vähiten voi haluta haluamista. Itse asiassa varsinaisen tarkoitus on jotakin, jolle ihmisen on avauduttava, antauduttava. Frankl viljelee mielellään sanontaa, että syyt työntävät meitä takaapäin, mutta tarkoitukset puolestaan ”vetävät” meitä.

Mutta ei ole vain niin, että hyvinvointi laukaisee ihmisessä tarkoituksen etsinnän tai turruttaa hänet ikävystyneisyyden tilaan. Päinvastoin juuri tarpeiden tyydyttämättömyys saattaa aiheuttaa saman ilmiön. Tämä paljastuu elämän ääritilanteissa, esim. keskitysleirillä tai vaikkapa kuolinvuoteella. Juuri näillä alueilla liikuttaessa on Franklia syytä kuunnella vakavasti, sillä hän pystyy perustelemaan käsityksensä henkilökohtaisilla kokemuksillaan. Vaikka keskitysleirillä kurjuus oli yhteistä, se ei kuitenkaan ollut omiaan tekemään ihmisistä samankaltaisia, kuten saataisi otaksua. Sen sijaan olosuhteet paljastivat toisissa ihmisissä pedon, toisissa pyhimyksen; huomattava osa vaipui lyhyessä ajassa apatian valtaan. He joko näkivät elä-

mänsä olevan olosuhteiden armoilla tai sitten he näkivät, että elämällä on tarkoitus olosuhteista riippumatta. Asian voi kiteyttää Nietzsche lausumalla, että ihminen kestää minkä tahansa miten-elämisen, jos hänellä on vastaus kysymykseen *miksi*.

Kaikki edellä sanottu näyttäisi siten kulminoituvan teesiin, että ihmisellä on luontainen tarve löytää tarkoitus ja että tätä tarkoitusta ei voi palauttaa mihinkään. Tuntuu siltä, että juuri tämän teesin perusteella franklilainen psykiatria jää seisomaan tai sitten kaatuu. Toisaalta ihmetyttää, miksi perinteinen psykoterapia ei ole sanottavasti kiinnittänyt huomiota tarkoituksen tarpeeseen itsenäisenä asiana, vaan on ollut taipuvainen jopa kieltämään sen. Sigmund Freud kirjoitti prinsessa Bonapartelle: ”Hetimit kun ihminen alkaa kysellä elämän tarkoitusta tai arvoa, hän on sairas.”

Frankl toteaa painokkaasti, että kyseessä on yksinkertaisesti reduktionistinen aivopesu, jonka uhriksi ovat joutuneet niin auttajat kuin autettavatkin. Hänen määritelmänsä mukaan reduktionismi edustaa pseudotieteellistä menetelmää, joka tarkastelee inhimillisiä ilmiöitä johtaen ne alkukantaisemmista ilmiöistä tai palauttaen ne sellaisiin. Kaikki puhtaasti inhimillinen toiminta olisi tällöin vain vietti- ja vaistotoimintojen sublimaatiota. Juuri tästä syystä on haluttu tulkita tarkoituksia koskevat pohdinnat pelkästään konkreettisten ongelmien järjestyksiä l. ne toimisivat puolustus- ja torjuntamekanismeina.

Väsymättömästi Frankl toistaa näkemystään, että ns. paljastavissa terapioissa (mitä suuntausta lähes kaikki edustavat) pitäisi paljastamisen loppua heti, kun ihmisessä kohdataan jotakin autenttista, mistä ei enää voi kulkea taaksepäin joutumatta keinotekoiisiin ja harhauttaviin tulkintoihin. Erityisesti ryhmätyön tilanteet tarjoavat kosolti esimerkkejä typerästä analysointivimmasta, jonka tuloksena kukin joutuu vuorotellen piinapenkkiin (”mikä onkaan salainen motiivisi?”). Jos menetelmässä ajaututaan epätotuuteen, niin tuskin vaikutukseen on pitkällä tähtäimellä terapeutin.

Lähitarkoitukset ja perimmäinen tarkoitus

Seuraavaksi on aiheellista pohtia lähemmin, minkälaisia sisältöjä käsitteelle ’tarkoitus’

voidaan antaa. Oikeastaan vielä sitä ennen on kysyttävä, ovatko tarkoitukset puhtaasti kunkin subjektin omia oivalluksia, vai onko olemassa tarkoituksia, jotka ylittävät subjektiivisuuden rajat? Viimeksi mainittu vaihtoehto sisältää kaksi mahdollisuutta. Ensimmäkin voidaan ajatella, että on olemassa selvästi määriteltäviä yleisesti hyväksytyjä ja kaikille ihmisille kelpaavia tarkoituksia, jotka voidaan välittää esim. kasvatuksen tai terapian avulla. Tämän mahdollisuuden Frankl kuitenkin torjuu sen perusteella, että se johtaisi ihmisten manipulointiin. Toisen vaihtoehdon mukaan nämä tarkoitukset ovat henkilökoh-taisen uskon nojalla jotakin, mitä voisi nimittää metatarkoituksiksi tai lopulta perimmäiseksi tarkoitukseksi. Tällöin on kysymyksessä itse kunkin intuitio tai usko siihen, että yksilöllinen kokemus elämän tarkoituksesta jäsentyy johonkin suurempaan ja samalla ykseyden muodostavaan tarkoituskokonaisuuteen. Tämän ajatuksen Frankl selkeästi hyväksyy.

Päälähtökohtana joka tapauksessa on, että tarkoituksen etsimisessä ja löytämisessä jokainen ihminen toimii itsenäisenä asianhoitajanaan. Tästä seuraa, ettei hoitosuhteessa terapeutin tehtävä saa olla jonkin valmiin tarkoituksellisen tarjoaminen. Sen sijaan on Franklin mukaan tärkeää, että terapeutti ei pyri oman, mahdollisesti nihilistisen elämäntähtäyksensä perusteella selittämään tyhjäksi asiakkaansa tarvetta suuntautua tarkoitukseen. Logoterapeuttisesti orientoituvan auttajan tehtävä on osoittaa, että elämällä ylipäänsä on tarkoituksia tähtäävä luonne ja että nämä tarkoitukset on mahdollista löytää. Terapiaprosessissa on kysymys yhtäältä siitä, että asiakasta autetaan hahmottamaan asioita uudella tavalla, mutta samalla myös siitä, että hän oppii näkemään *mahdollisuuksia* todellisuudessa. Toisin sanoen häntä yritetään vapauttaa siitä pandeterministisestä asenteesta, joka on johtanut hänet eksistentiaalisen turhauman kokemukseen.

Franklin voimakas pyrkimys korostaa kunkin ainutkertaista yksilöllisyyttä etenkin tarkoituksiin hakeutumisessa tulee esille tuostakin hänen kirjojensa sivuilla. Perustelu tälle katsannolle käy ilmi etenkin seuraavasta lausumasta: ”Vaistot välittyvät meille perintötekijöiden ja arvot perinteiden kautta, mutta tarkoitus, ainutkertainen, on henkilökoh-tainen löytö; jokaisen on itse se haettava.” Ihminen on etääntynyt niin kauas nisäkkäsvustaan, etteivät vaistot enää kerro, miten on

elettävä. Myös kulttuurin arvomaailma on nykyisellään suhteellistunut ja osin haalistunutkin. Ei voida ajatella, että tämän päivän länsimaalainen pystyisi automaattisesti siirtämään arvonsa seuraavalle sukupolvelle. Tässä kelluvassa tilanteessa monet pakenevat siihen, että rupeavat ajattelemaan niin kuin muutkin ajattelevat (conformismi) tai siten kuin valtaa pitävät ajattelevat (totalitarismi). Nämä vaarat vaativat jokaista yksilöä, joka on ajautunut eksistentiaaliseen tyhjiötilanteeseen.

Tarkoituksiin suuntautumisessa yhdistyvät ihmisyksilön ainutlaatuisuus ja hänen tilanteittensa ainutkertaisuus. Frankl viittaa tässä yhteydessä Max Schelerin käyttämään käsitteeseen ”situaatioarvot” erotuksena ns. ikuisista arvoista. Lähitarkoitukset tavallaan odottavat omaa hetkeään, jolloin ihmiset tarttuisivat ainutkertaiseen tilaisuuteensa niitä toteuttaakseen. Tilanteen sivuuttaminen merkitsee sen lopullista menettämistä.

Frankl toteaa eksistentiaalifilosofian ansioksi, että se — aikansa filosofian heikosta elämäkäsitteestä huolimatta — esitti ihmisen olemassaolon jonakin konkreettisena, so. ”minulle kuuluvana”. Siksi se on ollut ”vetoavaa” filosofiaa. Inhimillisen olemassaolon esittämiseen ainutlaatuisena ja ainutkertaisena sisältyy toki myös vetoamus *sen ainutlaatuisten ja ainutkertaisten mahdollisuuksien toteuttamiseen*. Näin Franklin ajattelu edustaa tavallaan *aktivoitua* eksistentialismia.

Edellä sanotussa on jo tavallaan tullut ilmi franklilainen korostus elämän tehtäväluonteesta. ”Palauttaaksemme mieliin maailman

kokemisen rakenteen meidän on kopernikaanisesti kiepautettava kysymys elämän tarkoituksesta pääläelleen. Elämä itse kysyy ihmiseltä, ja ihmisen on vastattava elämälle.” Tässä on erityisen selvästi havaittavissa Franklin ajattelun yhteys juutalais-kristilliseen traditioon. Sen lähempi selvittely ei kuitenkaan mahdu tämän esityksen raameihin.

Puhuessaan perimmäisestä tarkoituksesta Frankl käyttää ilmaisuja, jotka tuovat ensimmäiseksi mieleen N. Cusanuksen monadiopin. Ihminen on suhteessaan logokseen ”ikunallinen”: hän heijastaa itseään kaikkeen ja kaikkeus heijastuu häneen. Suomalaisista ajattelijoista erityisesti Sven Krohn liikkuu käsityksissään samoilla linjoilla. Viimeksi mainitun eräistä lausunnoista käykin selvästi ilmi, että hän arvostaa suuresti logoterapian luojan ajattelua.

Kysymyksen perimmäisestä tarkoituksesta Frankl haluaa jättää viime kädessä avoimeksi. Hän hyväksyy periaatteessa senkin ajatuksen, ettei metatarkoituksen käsitteen tai edes Jumala-käsitteen tarvitse edellyttää teististä tulkintaa. Perimmäisen tarkoituksen olemusta pohdittaessa on tärkeintä äärimmäinen vilpittömyys ja rehellisyys. ”Jos Jumala todella on olemassa, hän ei varmasti ala väitellä eiuuskovaisen kanssa siitä syystä, että tämä erehtyy pitämään häntä omana itsenään tai kutsuu häntä väärällä nimellä.”

(Edellä oleva on supistettu ja muokattu versio esitelmästä filosofian tutkijaseminaarissa Jkl:n yliopistossa 15.3.1984)

Kari E. Turunen:

Kriittinen korkeakoulu kritiikin kohteena

Kriittisen Korkeakoulun (KrK) 17. työkausi avattiin jossain määrin epätavallisella keskustelulla. Avajaisiin 21.9. 84 oli kutsuttu esitelmöimään professori Matti Klinge. Hänen tiedettiin suhtautuvan ainakin jonkin verran kriittisesti instituutioon nimeltä Kriittinen Korkeakoulu. Ei liene varsin tyypillistä millekään instituutiolle, että avajaistilaisuuteen pyydetään instituution toimintaa kritisoiva puheenvuoro. KrK:n avointa toimintalinjaa tämä teko kuitenkin kuvannee. Instituution on pyrittävä itsetiedostukseen ja siihen se pääsee vain kuuntelemalla ympäristön reaktioita. Oman paikkansa ja tehtävänsä ymmärtääkseen on tarkkailtava sitä miten toiminta otetaan vastaan. Mikään laitos ei voi vain itse määritellä itseään, vaan sen ilmeen määrittelee myös se, miten toiminta heijastuu ympäristöön.

Professori Klinge lähti liikkeelle esitelmässään tarkastelemalla KrK:n nimessä esiintyviä käsitteitä. Hän valaisi lyhyesti korkeakoulu-käsitteen historiaa ja syntyä eurooppalaisen yliopistoperinteen suomalaisena vastineena. Korkeakoulu on rinnakkaiskäsite yliopisto-käsitteelle. Sillä on haluttu viitata tietynlaiseen oppilaitokseen, joka antaa yliopisto-opetusta, mutta joka ei sisällä kaikkia tiedekuntia. Niinpä Klinge keskittyikin lähinnä yliopiston identiteetin selvittelyyn.

Yliopisto (siis myös korkeakoulu) liittyy eurooppalaiseen kulttuuritraditioon. Sen ihanteena on ollut oppiminen tutkimisen kautta. Opetuksen tason tärkeitä kontrolloijia ovat siis olleet julkisesti tarkastetut opinnot. Varsinkin korkeampien oppinnotteiden arviointi tapahtuu tiettyjen perinteiden mukaan, jotka perustuvat oppinnotteiden painattamiseen ja näin julkiseksi saattamiseen. Näin voidaan taata opettajien ja opetuksen tietty auktorisoitu taso. Julkisen kritiikin mahdollisuus merkitsee eräänlaista pätevyyden takaavaa seulaa.

Yliopistoon on liittynyt myös ylioppilaskuntatoiminta, jota ei suinkaan ole ohjattu ja johdettu yliopiston opettajakunnan toimesta. Keskustelu ja toiminta tämän instituution piirissä on perustunut vapaalle ideoiden muodostukselle. Ylioppilaiden itsenäinen ja vapaa toiminta on ollut olennainen osa yliopisto-instituutiota.

Vedoten käsitteen korkeakoulu (yliopisto) perinteiseen merkitykseen Klinge totesi, että Kriittisen korkeakoulun nimessä on valheellisuuden ja falskiuden leima. Ehkä se enemmänkin vastaisi Tanskasta alkunsa saanutta kansankorkeakoulu-traditiota, johon liittyi vapaan kansansivistyksen idea ja tutkinnoista vapaa vuorovaikutus kasvatettavien ja kasvattajien välillä. Tällä traditiolla on kunnia-

kas perinne Pohjoismaissa. Tosin Klingen mielestä myös varsinainen yliopistolaitos hoitaa edelleenkin kansansivistystä, koska yliopistojen opettajat kiertävät pitämässä suurelle yleisölle esitelmää ”kaikessa hiljaisuudessa”. hiljaisuudessa”.

Käsitteen ”kriittinen” alkuperää kosketellessaan Klinge totesi sen liittyvän 1800-luvulla syntyneeseen kirjalliseen muotoon, jossa arvioitiin kirjallisuutta ja yhteiskuntaa ensisijaisesti sanomalehdistön palstoilla. KrK:n synty ajoittuu kuitenkin 1960-luvun vilkkaasti keskustelemaan ilmapiiriin, jolloin kritiikki nosti voimakkaasti päätään kaikilla elämänalueilla. KrK liittyy siihen virtaan, joka nosti esiin vastaavanlaisia laitoksia myös Euroopassa. KrK:n nimessä esiintyvä käsite ”kriittinen” tuntuu heittävän perustelemattoman, valheellisen varjon yliopiston suuntaan, ikään kuin väittäen, ettei yliopisto ole kriittinen. Klingen mielestä yliopisto on erityisesti muodoissaan niin rakentunut, että kriittisyys kuuluu olennaisesti sen kaikkeen toimintaan. 1960-luvun kriittisyys oli hänen mielestään myös osaltaan vain sättimistä ja moittimista.

KrK:n pääsihteeri Antti-Veikko Perheentupa vastasi Klingen puheenvuoroon. Hän lähti liikkeelle hengenviljelyn käsitteestä. Hengenviljelyn tasosta ja luovuudesta riippuu kansakunnan todellinen taso. Hengenviljely on ajatuksen väsymätöntä työskentelyä kohdata se todellisuus, joka meidän edessämme kulloinkin on. Ajattelun pohjalla tapahtuu ihmisten vuorovaikutuksellinen kohtaaminen. Tällaista keskustelua ja kohtaamista harjoittavia yhteisöjä ja laitoksia tarvitaan.

Varsinkin vanhempia instituutioita vaivaa helposti jäykistyminen ja jähmettyminen. Siksi on usein välttämätöntä perustaa uusia laitoksia. Yliopistot ja korkeakoulut saattavat latistua tiedostamattaan muotoihin, joissa ulkonainen on tärkeämpää kuin sisäinen hengen liike. Valta ja identiteetti voivat jäykistää. Jähmettyminen on elämään kuuluvaa ja uhkaa kaikkia laitoksia. Sen voi poistaa vaan tarkastelemalla itseään, omaa institutiotaan. Laitoksen olisi oltava suhteessa sekä menneisyyteen että tulevaisuuteen, muuten tapahtuu jähmettyminen.

Professori Oiva Ketonen kirjoitti aivan hiljakkoin yliopiston depressiosta, mutta kukaan ei yliopiston piiristä tainnut tarttua siihen. Ehkä yliopisto on niin arvovaltainen, ettei se kaipaa keskustelua. Ketosen suora ja selkeä kritiikki meni hiljaisuuteen.

KrK on haaste sekä muille että itselleen.

Sen nimi merkitsee asettumista haastavaan keskustelemaan yhteyteen ihmisten ja vaikkapa valtionyliopiston kanssa. Se merkitsee pyrkimystä olla itsenäisessä suhteessa tietoon, lähettää liikkeelle keskustelunaiheita, jotka eivät ehkä löytäisi muuta tietä tai yleisöä. Vapaaseen vuorovaikutukselliseen keskusteluun tuntuu olevan tarvetta.

KrK:n kautta on tullut esiin monia keskustelun aiheita, jotka eivät ole saaneet muuta vakavaa foorumia esiintyäkseen. Tällaisia ovat olleet vaihtoehtoiset lääkintämuodot (esim. akupunktio, homeopatia). Myöskin psykoterapeuttiset ajatussuuntaukset ovat esiintyneet KrK:n yhteydessä, koska ne eivät tiedon käsityksensä ja oppimistapansa puolesta oikein pääse sisään yliopistoihin.

Käsite ”kriittinen” on monimielinen. Se ei voi tarkoittaa vain menneisyydestä tulevien ajatustottumusten murskaavaa kohdistamista kaikkeen uuteen, vaan myös uusien taimella olevien näkökulmien tunnustelua ja etsimistä. Auktorisoidun tiedon käsite ei kuulu KrK:un, vaan keskustelevalle vuorovaikutus. Tiedon omistamisen aika on ohi, eikä hengenviljelyä voi auktorisoida. Kulttuurissa on kysymys vapauden omimmasta alueesta. Siksi vapautta, kommunikaatiota ja kritiikkiä on viljeltävä.

Näiden puheenvuorojen jälkeen myös yleisö osallistui keskusteluun. Ymmärrettävästi KrK:n tilaisuudessa yleisö tahtoi suhtautua ymmärtäväisemmin KrK:un kuin professori Klinge. Hän totesi KrK:lla olevan oman paikkansa, vaikka piti nimeä harhaanjohtavana.

Paikalla ei ollut kovin runsaasti yleisöä, mutta sillä oli kuitenkin ilmeistä tarvetta osallistua keskusteluun KrK:sta. Valtionyliopistoja moitittiin ylimielisyydestä ja uuden torjunnasta. KrK:n tilaisuuksien todettiin merkitsevän monenlaisia yksilöllisiä ja laajemminkin yhteiskuntaa puhuttelevia herähteitä. Vaikka laitos onkin saanut pääasiallisesti rahoitusta Opetusministeriön kautta, ei sieltä ole kuitenkaan asetettu ehtoja laitoksen toiminnalle. Erittäin niukat resurssit eivät voi olla vaikuttamatta toiminnan suppeuteen. Kuitenkin pienetkin resurssit voivat olla haastava vastapaino vakiintuneille laitoksille.

VALO

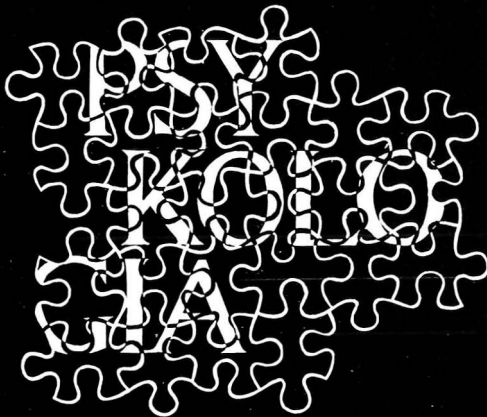
YÖSSÄ

tiede&edistys

**AJANKOHTAINEN
KESKUSTELEVA
KRIITTINEN
MONITIETEINEN**

Neljästi vuodessa analyyseja ja erittelyjä, joita et löydä muista kotimaisista lehdistä. Tänäkin vuonna polttopisteessä: luonto, yhteiskunta, moderni maailma ja emansipaatio. Tilaukset: Tutkijaliitto, Vuorikatu 8 A 3 00100 Helsinki 10 tai p. 90—633 239 (vsk. 80 mk).

Tilaushinnat: kotimaahan
ja Pohjoismaihin 130 mk,
muualle 150 mk.
Jäsensalaus 100 mk
ja opiskelijatilaus 60 mk
(sis. jäsenmaksun).
Irttonumero 25 mk.
Tilaukset: Psykologia-
lehti, Snellmanink. 9-11,
00170 Helsinki.
PS-tili: 9544-2
Julkaisija: Suomen
psykologinen seura

**Psykologia-lehti
1985**

Katsauksen no 4/84 kirjoittajat:

A-V Perheentupa, pääsihteeri, Kriittinen korkeakoulu

Arvi Tuomi, teol.kand., opiskelijapastori, Jyväskylä

Esa Sironen, yht.lis. Jyväskylän yliopisto

Martti Lindqvist, apul.professori, Helsingin yliopisto

Paavo Seppänen, professori, Helsingin yliopisto

Kari E. Turunen, yht.lis. Katsauksen päätoimittaja,

Kriittinen korkeakoulu